



# ВПЛИВ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ПРАЦІВНИКІВ НА РИНКИ ПРАЦІ УКРАЇНИ І ЄС

НА ПРИКЛАДІ БУДІВЕЛЬНИКІВ



Дане дослідження розроблено в рамках проекту «Вплив трудової міграції українських працівників на ринки праці України і ЄС (на прикладі будівельників)», який реалізовано Профспілкою працівників будівництва і промисловості будівельних матеріалів України за сприяння Європейської програмної ініціативи Міжнародного фонду «Відродження» за фінансової підтримки Європейського Союзу в рамках грантового компоненту проекту «Громадська синергія» під егідою Української сторони Платформи громадянського суспільства Україна-ЄС та Української національної платформи Форуму громадянського суспільства Східного партнерства.

Метою проекту «Вплив трудової міграції українських працівників на ринки праці України і ЄС (на прикладі будівельників)» є аналіз впливу трудової міграції українських працівників на ринки праці України і ЄС (на прикладі будівельників) з подальшим виробленням спільних рішень та розвитку діалогу і співробітництва у питаннях реалізації політики у сфері легальної міграції із соціальними партнерами, міжнародними організаціями у контексті впровадження реформ в Україні, використовуючи пріоритети Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

*Партнерські організації-експерти, які брали участь у реалізації проекту:*

- Молдова – Federația Sindicatelor de Construcții și Industria Materialelor de Construcții «SINDICONS» din Republica Moldova Republica Moldova (Федерація профспілки будівельників та промисловості будівельних матеріалів «SINDICONS» Республіка Молдова);
- Грузія – The Architecture, Construction and Building Material Industry Workers' Trade Union of Georgia (Профспілка працівників будівельної індустрії і будівельної промисловості Грузії).

*Партнерські організації-експерти з країн ЄС, які брали участь у реалізації проекту:*

- Польща – Związek Zawodowy «Budowlani» – Trade Union «Budowlani» (Профспілка «Budowlani»);
- Фінляндія – «Rakennusliitto» – The Finnish Construction Trade Union («Rakennusliitto» – Будівельна профспілка Фінляндії).

*Команда проекту:*

**Андрєєв Василь Миколайович** – керівник проекту, Голова Профспілки працівників будівництва і промисловості будівельних матеріалів України, експерт з питань апроксимації соціального і трудового законодавства до законодавства ЄС.

**Клименко Катерина Львівна** – менеджер проекту, Заступник Голови Профспілки працівників будівництва і промисловості будівельних матеріалів України.

**Борисов Олег Сергійович** – експерт з питань зайнятості і трудової міграції, Профспілка працівників будівництва і промисловості будівельних матеріалів України.

*Зміст цієї публікації є виключною відповідальністю Профспілки працівників будівництва і промисловості будівельних матеріалів України і необов'язково відображають точку зору Європейського Союзу та Міжнародного фонду «Відродження».*

Тексти публікуються в авторській редакції. За повного або часткового відтворення тексту публікації посилання на автора та видання обов'язкове.

*Вплив трудової міграції українських працівників на ринки праці України і ЄС (на прикладі будівельників) / упоряд. В. Андрєєв, О. Борисов – Київ: Профспілка працівників будівництва і промисловості будівельних матеріалів України, 2018 р. – 32 с.*

Формат 60x84/8. Times New Roman

Тираж: 200 прим.

Видавництво: ФОП Петренко Наталія Дмитрівна Адреса:

м. Київ, вул. Шота Руставелі, 39-41, оф. 615,

Свідоцтво про державну реєстрацію серія В03 № 007401 від 24.11.2008 р.

# ЗМІСТ

1. Трудова міграція українців – реалії сьогодення.....	3
2. Стан ринку праці в Україні (будівельна галузь) та вплив трудової міграції на ринок праці України. Регіональні заходи/ дослідження в трьох областях України (Миколаївська обл., Волинська обл. і Одеська обл.).....	4
2.1. Стан ринку праці в Миколаївській області (будівельна галузь).....	5
2.2. Стан ринку праці в Волинській області (будівельна галузь).....	7
2.3. Стан ринку праці в Одеській області (будівельна галузь).....	10
3. Трудова міграція і посередницькі послуги у працевлаштуванні за кордоном.....	16
4. Ключові сфери праці в країнах ЄС, які обирають українці.....	19
5. Нелегальна зайнятість і порушення трудових прав трудових мігрантів українців.....	20
6. Законодавче забезпечення прав і соціальних гарантій українських трудових мігрантів (будівельників) за кордоном.....	24
7. Стан трудової міграції в Молдові і Грузії. Загальні тенденції.....	27
8. Досвід європейських і міжнародних профспілок, щодо їх роботи з працівниками мігрантами.....	29
9. Рекомендації для інституцій ЄС, органів влади та організацій громадянського суспільства Грузії, Молдови та України навколо врегулювання питань трудової міграції.....	30
10. Загальні висновки.....	31

# ТРУДОВА МІГРАЦІЯ УКРАЇНЦІВ – РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Головними причинами, що змушують українських заробітчани залишати свої оселі у пошуках кращого життя, є економічні. Зокрема, це низький рівень заробітної плати і безробіття.

Трудова міграція породила прогалини на українському ринку праці. В зв'язку з трудовою міграцією населення, загострюється проблема кадрового голоду на підприємствах. Відчувається брак працівників в таких галузях, як будівництво, машинобудування, недостатньо слюсарів, електриків, швачок, працівників громадського обслуговування.

За останні роки трудова міграція призвела до зменшення нашої робочої сили і скорочення чисельності населення.

Зазначимо, що за три роки з 2013 по 2016 рр. чисельність економічно активного населення у віці від 15 до 70 років в Україні скоротилося з майже 21 млн. до 18 млн. За цей же період чисельність штатних працівників зменшилася на 2 млн., а самозайнятих – на 2,5 млн. Також додатковий ризик для України – збільшення кількості студентів, що навчаються за кордоном.

Стихийний процес виїзду українських громадян у пошуках роботи за кордон є характерною рисою трудової міграції українців. Країни ЄС, які обирають українці для пошуку роботи, та працевлаштування є пріоритетними.

Згідно даних ресурсу – <http://ukrainian-peopleleaks.com><sup>1</sup>, кожну хвилину з України виїжджає дві особи (одним з основних факторів виїзду – трудова міграція.). З моменту запуску сайту (20.03.2018р.), виїхало 550 тисяч 977 трудових мігрантів.

Наявна офіційна статистика не дозволяє повною мірою уявити масштаби трудової міграції. За не офіційною статистикою, кількість працюючих українців за кордоном щонайменше може бути від 2 – х млн. до 4 млн. осіб. Приклад: У 2017 р. в Польщі зареєстровано понад 904 тис. 834 заяви про намір працевлаштувати громадян України<sup>2</sup>. Литва в 2017р. видала 34,5 тисячі трудових віз або дозволів на проживання на підставі наявності робочого місця. З них приблизно 20 тисяч документів отримали громадяни України<sup>3</sup>. В Чехії станом на початок 2018 року працювали 374 тисячі іноземців. 70 тисяч з них – українці<sup>4</sup>. Згідно даних, які озвучив Міністр соціальної політики України – Рева А.О. на презентації проекту МОП з покращення управління ринку праці «Інклюзивний ринок праці для створення робочих місць», за кордоном постійно перебуває більше 3 мільйонів українських громадян<sup>5</sup>. Проте точна оцінка кількості трудових мігрантів з України є проблематичною.

Зазначимо також, що українці є головною групою трудових мігрантів в таких країнах ЄС, як: Польща, Чехія, Румунія, Угорщина, Словаччина, Литва і т.д.

В Україні на даний час склалась ситуація що компанії не можуть знайти працівників, так вони ще і не можуть їх утримати. В Україні найвищий рівень плинності кадрів в Європі – за рік кожен п'ятий співробітник звільняється, і тому підприємства змушені знову шукати нових людей. Тому українські компанії вже зараз називають дефіцит кадрів критичним.

Українські трудові мігранти головною причиною міграції називають низьку зарплату в Україні. За даними досліджень соціологічної групи «Рейтинг» (Динаміка міграційних настроїв українців, 3.10.2017р.), основою мотивацією у бажанні працювати за кордоном рес-

<sup>1</sup> Ресурс – сайт, який в режимі онлайн рахує виїжджаючих за кордон заробітчани – <http://ukrainianpeopleleaks.com>

<sup>2</sup> В Польше на четверть сократилось количество приглашений на работу для украинцев – Польське радіо – 26.09.2018- <http://www.radiopolsha.pl/6/138/Artykul/384448>

<sup>3</sup> Место эмигрантов занимают украинцы: трудовая иммиграция выросла почти вдвое – Портал новин у Литві – 7.01. 2018 – <https://ru.delfi.lt/news/economy/mesto-emigrantov-zanimayut-ukraincy-trudovaya-immigraciya-vyroslo-pochti-vdvoe.d?id=76833273>

<sup>4</sup> Чи дійсно в Чехії багато українських біженців та мігрантів? – BBC NEWS – Україна – 29 серпня 2018- <https://www.bbc.com/ukrainian/features-45346887>

<sup>5</sup> Андрій Рева: Економічне зростання в країні повинно супроводжуватись збільшенням кількості спеціалістів та кваліфікованих робітників з високою заробітною платою – 3 Липня 2018 – <https://www.msp.gov.ua/news/15543.html>

панденти найчастіше називали вищий рівень зарплати в інших країнах (72%)<sup>6</sup>.

Заробітна плата в країнах ЄС станом на січень 2018 р. – за даними Eurostat: Болгарія (261 євро), Румунія (408 євро), Латвія (430 євро), Литва (400 євро), Чехія (478 євро), Угорщина (445 євро), Хорватія (462 євро), Словаччина (480 євро), Польща (503 євро), Естонія (500 євро), Португалія (677 євро), Греція (684 євро), Мальта (748 євро), Словенія (843 євро), Іспанія (859 євро). У Великій Британії (1401 євро), Німеччині та Франції (1498 євро), Бельгії (1563 євро), Нідерландах (1578 євро), Ірландії (1614 євро), в Люксембурзі (1 999 євро). Також 22 із 28 країн – членів ЄС мають встановлену мінімальну зарплатню, а Данія, Італія, Кіпр, Австрія, Фінляндія та Швеція такої практики не мають. – за даними Eurostat<sup>7</sup>.

Розмір мінімальної погодинної зарплати для некваліфікованої праці в країнах ЄС складає, від 2.32 EUR (75грн. 86коп.) – (курс НБУ березень 2018 р. – 32.70). до 19.92 EUR (651 грн. 38коп.)<sup>8</sup>. В Україні погодинний розмір заробітної плати – 22,41 гривні. (0.68 EUR) (станом на березень 2018 р.).

Більшість працівників – мігрантів зайняті в будівництві, в зв'язку з тим, що будівельна галузь в країнах ЄС активно розвивається та попит на українських будівельників (трудомих мігрантів) у іноземних роботодавців збільшується. Прикладом є ситуація у Литві, в 2018 році литовські будівельні компанії стикнулись з нестачею кваліфікованих фахівців. Вільні робочі місця заповнили українці, приблизною кількістю 2 тис. 500 чол. Згідно прогнозу Департаменту, в наступному році кількість приїжджаючих на роботу в Литву громадян України зросте на 30 – 50%<sup>9</sup>.

Реалії сьогодення свідчать, що трудова міграція, або заробітчанство з метою працевлаштування в країнах ЄС на певний термін з метою заробітку, буде продовжуватись.

Чіткої оцінки – наскільки великими є втрати національного ринку праці через трудову міграцію не має. Надаючи певні переваги приймаючим країнам і країнам походження мігрантів, міграція створює безліч проблем, які потребують нових підходів до їх вирішення або пом'якшення негативного соціально-економічного впливу на внутрішній ринок праці.

## СТАН РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ (БУДІВЕЛЬНА ГАЛУЗЬ) ТА ВПЛИВ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ НА РИНОК ПРАЦІ УКРАЇНИ

Стан ринку праці в країні залежить від загальної економічної ситуації. Вітчизняний ринок праці характеризується професійно-кваліфікаційним дисбалансом робочої сили та неоднорідністю кон'юнктури.

Структурними елементами ринку праці виступають попит на робочу силу, пропозиція, вартість та ціна робочої сили.

Згідно показників – інфографіка «Ситуації на ринку праці» опублікованою Державною службою зайнятості (від 11.09.2018) частина зайнятого населення України за I квартал 2018 р. складає – 16 млн. 035 тис. (рівень зайнятості – 55,2%). Порівняно з I кварталом 2017 р. (15 млн. 886 тис. – частина зайнятого населення України, рівень зайнятості – 55,9%) у 2018 р. за I квартал відбулось збільшення частки зайнятого населення України на 0,7%.

Кількість безробітного населення (чисельність та рівень за МОП) складає за I квартал 2018 р. – 1 млн. 713 тис.(рівень безробіття – 9,7%). Порівняно з I кварталом 2017 р. (1 млн. 787 тис. – безробітне населення України, рівень

6 Дослідження соціологічної групи «Рейтинг» – «Динаміка міграційних настроїв українців», 03.10.2017р.) – [http://ratinggroup.ua/research/ukraine/dinamika\\_migracionnyh\\_nastroeniy\\_ukraincev.html](http://ratinggroup.ua/research/ukraine/dinamika_migracionnyh_nastroeniy_ukraincev.html)

7 EUROSTAT – Disparities in minimum wages across the EU – 23/02/2018 – <http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20180223-1?inheritRedirect=true&redirect=%2Feurostat%2F>

8 Construction workers Wages and rights in Europe – <https://www.constructionworkers.eu/en/at/28-countries>

9 Строительная ассоциация: в Литве на стройках работают около 2500 украинцев – 20.08.2018 – Портал новин у Литві – <https://ru.delfi.lt/news/economy/stroitel'naya-associaciya-v-litve-na-strojках-rabotayut-okolo-2500-ukraincev-.d?id=78848409>

безробіття – 10,1%) у 2018 р. за I квартал відбулось зменшення частки безробітного населення України на 0,4%<sup>10</sup>.

Як бачимо згідно даних показників збільшення, щодо зайнятого населення і зменшення безробітного населення відбуваються незначні коливання в розмірі менш ніж 1%, та показують не велике підвищення обсягу та рівня зайнятості, і незначне зменшення безробіття в Україні. Зазначимо, що вітчизняний ринок праці функціонує в умовах великої кількості проблем. Обсяги та рівень зайнятості населення за останні 11 років є низькими, а безробіття, на жаль високим. У 2007 р. кількість зайнятого населення складала – 19 млн.189 тис. і було більше на 3 млн.154 тис., порівняно з 2018 р. – 16 млн. 035 тис.

У 2007 р. кількість безробітного населення складала 1 млн. 416 тис., з відповідним рівнем безробіття – 6,9% і значно менше (на 2,8%) ніж на даний час – 9,7%<sup>11</sup>.

Слід враховувати, що даний процес відбувається на фоні загального скорочення населення в Україні. Станом на 1.08.2018 р. чисельність наявного населення в країні склало 42 млн. 248 тис. 129 осіб, це на 4 млн. 397 тис. 871 особу менше, ніж порівняно з 2007 р. (станом на 1.01.2007р.) – 46 млн. 646 тис. осіб<sup>12</sup>.

Щодо стану зайнятого населення за видами економічної діяльності у галузі будівництво відбувається значне скорочення фахівців. Згідно показників за період з 2012 р. (836 тис. осіб) по 2017 р. (644 тис. осіб), галузь втратила 192 тис. фахівців<sup>13</sup>.

Ці показники характеризують, також втрату/відтік працездатного населення (фахівців).

Відтік трудових кадрів відбувається за останні роки також за рахунок внутрішньої міграції в країні і трудової міграції українців.

Україна стала одним із основних трудових донорів для країн Західної Європи.

Якщо раніш західні області в Україні значилися, як найактивніші до трудової міграції в країні ЄС, то тепер до них приєдналися всі області України.

В розрізі даного питання, пропонуємо ознайомитись з результатами регіональних заходів (круглих столів/сеінарів – Миколаївська обл., Волинська обл. і Одеська обл.), з метою аналізу впливу трудової міграції українських працівників на ринки праці України і ЄС (на прикладі будівельників), які було організовано і проведено в рамках проекту «Вплив трудової міграції українських працівників на ринки праці України і ЄС (на прикладі будівельників)», який реалізовано Профспілкою працівників будівництва і промисловості будівельних матеріалів України за сприяння Європейської програмної ініціативи Міжнародного фонду «Відродження» за фінансової підтримки Європейського Союзу в рамках компоненту проекту «Громадська синергія» під егідою Української сторони Платформи громадянського суспільства Україна-ЄС та Української національної платформи Форуму громадянського суспільства Східного партнерства.

## СТАН РИНКУ ПРАЦІ В МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ (БУДІВЕЛЬНА ГАЛУЗЬ)

**Соціально-економічне становище в Миколаївській області за 2017 рік<sup>14</sup>.**

**Демографічна ситуація – Чисельність наявного населення Миколаївської області** упродовж січня – листопада 2017р. зменшилася на 8 тис. осіб (на 0,7%) і на 1 грудня, за оцінкою, становила 1142,1 тис.

**Зайнятість та безробіття** – Середньомісячна кількість економічно активного населення віком 15 –70 років (дані наведено за результатами вибіркового обстеження населення (домогосподарств) з питань економічної активності у середньому за 9 місяців 2017р.) становила 547,9 тис. осіб, з яких 492,6 тис. були зайняті

<sup>10</sup> Інфографіка «Ситуації на ринку праці» опублікованою Державною службою зайнятості (від 11.09.2018) – [https://www.dcz.gov.ua/sites/default/files/infofiles/2.\\_sytuaciya\\_na\\_rynku\\_praci\\_1.pdf](https://www.dcz.gov.ua/sites/default/files/infofiles/2._sytuaciya_na_rynku_praci_1.pdf)

<sup>11</sup> Рівень безробіття в Україні – 10.04.2018 – Сайт «Мінфін» – <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/>

<sup>12</sup> Населення України – 21.09.2018 – Сайт «Мінфін» – <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/>

<sup>13</sup> Державна служба статистики України – Зайняте населення за видами економічної діяльності у 2012-2017 роках – (КВЕД-2010)- [http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/rp/zn\\_ed/zn\\_ed\\_u/zn\\_ed\\_2013\\_u.htm](http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/rp/zn_ed/zn_ed_u/zn_ed_2013_u.htm)

<sup>14</sup> Сайт Миколаївської обласної Ради – Соціально-економічне становище в Миколаївській області за 2017 рік – <http://www.mk.gov.ua/ua/economy/1368860103>

економічною діяльністю, а решта (55,3 тис.) – безробітні, тобто особи, які не мали роботи, але активно її шукали як самостійно, так і за допомогою державної служби зайнятості.

**Рівень зайнятості населення становив: у віці 15–70 років – 57,1%, а в працездатному віці – 66,6%. Рівень безробіття (за методологією МОП) серед економічно активного населення віком 15 – 70 років становив 10,1%, серед осіб працездатного віку – 10,4%.**

За даними державної служби зайнятості, кількість зареєстрованих безробітних на кінець грудня 2017 р. становила 17,8 тис. осіб, з них допомогу по безробіттю отримували 69,9%.

Більше половини від загальної кількості безробітних становили жінки.

Рівень зареєстрованого безробіття в цілому по області на кінець грудня 2017р. становив 2,5 % населення працездатного віку, зокрема, у сільській місцевості – 4,3%, у міських поселеннях – 1,7%. Середньооблікова кількість безробітних, які отримували допомогу по безробіттю у грудні 2017р., становила 9,9 тис. осіб. Середній розмір допомоги склав 2122 грн., що дорівнювало 66,3% законодавчо визначеного розміру мінімальної заробітної плати (3200 грн.).

**Кількість вільних робочих місць (вакантних посад),** заявлених роботодавцями до державної служби зайнятості, у грудні 2017р. порівняно з листопадом скоротилась на 0,4 тис., або на 18,7%, **і на кінець місяця становила 1,8 тис.** Навантаження зареєстрованих безробітних на одне вільне робоче місце (вакантну посаду) у цілому по області зросло із 7 осіб на кінець листопада до 10 осіб на кінець грудня.

**Доходи населення – Розмір середньомісячної номінальної заробітної плати** штатного працівника підприємств, установ та організацій (дані наведено по юридичних особах та відокремлених підрозділах юридичних осіб із кількістю найманих працівників 10 і більше осіб) у січні – листопаді 2017р. становив 6520 грн., що вдвічі перевищує законодавчо встановлений рівень мінімальної заробітної плати у 2017р. (3200 грн.), та на 37,4% – рівень заробітної плати в аналогічному періоді 2016р.

**Реальна заробітна плата по регіону у січні – листопаді 2017р. була на 18,2% вищою ніж у січні – листопаді 2016 р.**

**Заробітна плата штатних працівників за видами економічної діяльності у січні 2018 року по Будівельній галузі у Миколаївській області, було нараховано в середньому працівнику заробітну плату в розмірі 4777 грн.<sup>15</sup>**

Різниця по відношенню від мінімальної заробітної плати, встановленої з **1 січня 2018 р. – 3723 грн.** (у погодинному розмірі – 22,41 гривні), складає **1054 грн.**

Згідно загальної статистики по будівництву в Миколаївській області, у 2017р. підприємствами області виконано будівельних робіт на суму 2451,4 млн. грн. У порівнянні з 2016р. індекс будівельної продукції склав 109%. Обсяг продукції у будівництві будівель зріс на 39,9%, у будівництві інженерних споруд скоротився – на 9,4%. За характером будівництва обсяги робіт розподілились таким чином: роботи з нового будівництва, реконструкції та технічного переозброєння склали 72,8%, поточний ремонт – 14%, капітальний ремонт – 13,2%.

**Згідно з даними потреба у працівниках у м. Миколаєві – станом на 05.02.2018р., становить – Всього по місту Миколаєву станом на 01.02.2018 – 1087 вакансії,** з них: для службовців – 410; для робітників – 508; без спеціальної підготовки – 169.

**Робочі професії – 508, з них по будівельній галузі – 203<sup>16</sup>.**

Сума заборгованості з виплати заробітної плати працівникам підприємств, установ, організацій області (дані наведено по юридичних особах та відокремлених підрозділах юридичних осіб із урахуванням цензу за кількістю найманих працівників) упродовж січня – листопада 2017р. збільшилась на 24% (на 20,4 млн. грн.) і на 1 грудня 2017р. склала 105,3 млн.грн, або 7,8% фонду оплати праці, нарахованого у листопаді.

**Переважаюча частка боргу зосереджена на підприємствах м. Миколаєва (88,4%), а за видами економічної діяльності – у промисловості (80,5%).** У структурі загальної суми забор-

<sup>15</sup> Держстат Головне управління статистики у Миколаївській області [www.mk.ukrstat.gov.ua](http://www.mk.ukrstat.gov.ua) – Експрес-Випуск – [http://www.mk.ukrstat.gov.ua/expres/2018/03/zip/1e41\\_02\\_03.pdf](http://www.mk.ukrstat.gov.ua/expres/2018/03/zip/1e41_02_03.pdf)

<sup>16</sup> Сайт Миколаївської міської ради – Потреба у працівниках у м. Миколаєві за станом на 05.02.2018 – <https://mkrada.gov.ua/content/rinok-praci-v-misti.html>

гованості 77,9% складала кошти, заборговані 2,1 тис. працівників економічно активних підприємств. Кожному з них не виплачено у середньому 38,2 тис. грн., що у 5,9 раза більше середньомісячної заробітної плати за січень – листопад.

**Дану ситуацію та питання стану ринку праці в Україні, та Миколаївській області (будівельна галузь); умов працевлаштування українців за кордоном; ключових сфер праці в країнах ЄС, які обирають українці і порушення трудових прав трудових мігрантів, було обговорено в м. Миколаїв 15 березня 2018 р. Профспілкою працівників будівництва і промисловості будівельних матеріалів України під час круглого столу: «Робота будівельників за кордоном. Умови праці для українців в країнах ЄС»<sup>17</sup>.**

Керівники будівельних підприємств учасники круглого столу зазначили, що значний розрив в оплаті праці в Україні і за кордоном спонукає українських будівельників до трудової міграції. В порівнянні з розміром погодинної заробітної плати в Україні – 22,41 гривні (станом на січень 2018р.) і мінімальної погодинної зарплати для некваліфікованої праці в країнах ЄС, яка складає від 2.32 EUR (71грн. 28 коп.) до 19.92 EUR (645грн. 40 коп.), виграс зарплата в країнах ЄС.

Також, нажалі в Миколаївській області відсутня постійна легальна зайнятість серед працівників в будівельній сфері. Дана картина чітко відображається на процесі відтоку будівельників за кордон. Все більше трудових мігрантів (будівельників) з України обирають працю в європейських країнах, а саме: Польща, Німеччина, Італія, Іспанія, Чехія, Угорщина, Словаччина, Португалія, Фінляндія і т.д.

Представники Миколаївського обласного центру зайнятості і відділення Національної служби посередництва і примирення в Миколаївській області, в своїх виступах акцентували питання стану ринку праці в Миколаївській області, та стану соціально-трудових відносин на підприємствах області.

Учасники круглого столу проаналізували витoki цих проблем, а також обговорили аналітичну інформацію щодо причин та наслідків трудової міграції.

Голова Профспілки працівників будівництва і промисловості будівельних матеріалів України (Керівник проекту «Вплив трудової міграції українських працівників на ринки праці України і ЄС (на прикладі будівельників)» – Василь Андреев, зазначив пріоритетну важливість розгляду питання зменшення частки нелегально працюючих українців, як на батьківщині так і за кордоном. Приділив увагу, питанню заробітної плати будівельників в Україні, відтоку будівельних кадрів за кордон, питанню соціального діалогу для вирішення нагальних проблем трудової міграції, про актуальність вирішення питання дотримання трудових прав працівників-мігрантів, а також аналізу впливу трудової міграції українських працівників на ринки праці України і ЄС (на прикладі будівельників).

Учасниками круглого столу було зазначено про актуальність проблеми трудової міграції та нагальної потреби в інформації, щодо специфічних умов праці в секторі будівництва в країнах ЄС для українців працюючих за кордоном.

## СТАН РИНКУ ПРАЦІ В ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ (БУДІВЕЛЬНА ГАЛУЗЬ)

Прикордонне розташування Волині (**Волинська область** – Обласний центр – м. Луцьк), яка сусидить одразу з двома державами – Республіка Польща (на заході – Люблінське воєводство) і Республіка Білорусь (на півночі – з Брестською областю), надало їй статус за часів незалежності регіону-постачальника українських трудових мігрантів.

Також Волинська область межує на сході – з Рівненською областю, а на півдні – з Львівською областю<sup>18</sup>.

**Згідно показників соціально-економічного становища в Волинській області за січень**

<sup>17</sup> Сайт «Громадська синергія» – «У Миколаєві обговорили питання трудової міграції будівельників та умов їх праці в Україні і країнах ЄС» – 15-03-2018 – <https://www.civic-synergy.org.ua/news/u-mykolayevi-obgovoryly-pytannya-trudovoyi-migratsiyi-budivelnikiv-ta-umovy-yih-pratsi-v-ukrayini-i-krayinah-yes>

<sup>18</sup> Офіційний веб-сайт Волинської обласної державної адміністрації – <https://voladm.gov.ua/article/pasport-oblasti/>



**2018 року**, чисельність наявного населення Волинської області, за оцінкою, на 1 січня 2018р. становила **1038,5 тис. осіб**. Упродовж 2017р. кількість жителів зменшилась на 2497 осіб<sup>19</sup>.

Станом на 1 січня 2017 року статевий склад населення області, як і в цілому в державі, характеризувався перевагою жінок: на кожну тисячу чоловіків припадало в середньому по 1120 жінок (в Україні – 1159). Кожний п'ятий житель області – це дитина віком до 15 років, троє з десяти волинян – молоді люди у віці 15–34 роки, майже 13% – громадяни похилого віку (65 років і старші).

Середній вік населення Волині становив 37,7 років<sup>20</sup>.

**Ринок праці Волинської області** – За даними обласного центру зайнятості, кількість зареєстрованих безробітних на кінець січня 2018р. становила 8,5 тис. осіб, з них 56,5% – жінки, 38,0% – молодь у віці до 35 років. Кількість безробітних за січень як у міських поселеннях, так і в сільській місцевості збільшилась відповідно на 0,8% та 8,7% і на кінець місяця становила 4761 та 3759 осіб.

**2018 р.** – Рівень зареєстрованого безробіття на кінець січня становив 1,3% населення працездатного віку, рік тому – 1,6%. Зазначений показник був нижчим серед чоловіків в порівнянні з жінками – 1,2% проти 1,5%, а також у мешканців сільських населених пунктів в порівнянні з міськими поселеннями – 1,3% проти 1,4%. – (січень 2018 р.)<sup>21</sup>.

**2017 р.** – Рівень зареєстрованого безробіття на кінець листопада становив 1,2% населення працездатного віку, рік тому – 1,3%. Зазначений показник був нижчим серед чоловіків в порівнянні з жінками – 1,0% проти 1,4%, а також у мешканців сільських населених пунктів в порівнянні з міськими поселеннями – 1,0% проти 1,3%. – (листопад 2017 р.)<sup>22</sup>.

**2016 р.** – Рівень зареєстрованого безробіття на 1 лютого 2016р. становив 1,9% населення

працездатного віку, причому серед чоловіків він був нижчим в порівнянні з жінками – 1,6% проти 2,1%, а також у мешканців сільських населених пунктів в порівнянні з міськими поселеннями – 1,8% проти 1,9%. – (січень 2016 р.)<sup>23</sup>.

**2018 р.** – Середньооблікова кількість безробітних, які отримували допомогу по безробіттю у січні, склала 6,7 тис. осіб. Середній розмір виплаченої допомоги становив 2035 грн., що дорівнює 54,7% законодавчо визначеного розміру мінімальної заробітної плати (3723 грн.) – (січень 2018 р.)<sup>21</sup>.

**2017 р.** – Середньооблікова кількість безробітних, які отримували допомогу по безробіттю у листопаді, склала 5,5 тис. осіб. Середній розмір виплаченої допомоги становив 1919 грн., що дорівнює 60,0% законодавчо визначеного розміру мінімальної заробітної плати (3200 грн.). – (листопад 2017 р.)<sup>22</sup>.

**2016 р.** – Середньооблікова кількість безробітних, які отримали допомогу по безробіттю у січні, склала 9,1 тис. осіб. Середній розмір виплаченої допомоги становив 1375 грн., що майже на рівні законодавчо визначеного розміру мінімальної заробітної плати (1378 грн.) – (січень 2016 р.)<sup>23</sup>.

Кількість вільних робочих місць (вакантних посад), про які повідомили роботодавці державну службу зайнятості, за січень збільшилась на 243, або на 10,9% і на кінець місяця становила 2470 одиниць.

**Зайнятість населення Волинська область (грудень 2017 року)** – Середньооблікова кількість штатних працівників в усіх сферах економічної діяльності: **175026 осіб**; у промисловості – 40129 осіб, 22,9 %; у сільському господарстві – 8454 особи, 4,8 %; у будівництві – **3622** особи, **2,1 %**; у торгівлі – 20198 осіб, 11,5 %; в освіті – 44008 осіб, 25,1 %; в охоро-

<sup>19</sup> Сайт Державна служба статистики України Головне управління статистики у Волинській області – <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/>

<sup>20</sup> «Статистика населення Волині» – 07. 07. 2017 – Інформаційний портал «Волиньinfo» – <http://volyninfo.com/statistika-naseleniya-volini/>

<sup>21</sup> «СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ ОБЛАСТІ У СІЧНІ 2018 РОКУ» – Повідомлення Головного управління статистики у Волинській області – [http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/panor\\_m01.html](http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/panor_m01.html)

<sup>22</sup> Офіційний сайт Волинської обласної ради – СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ ОБЛАСТІ листопад 2017р. – <http://volynrada.gov.ua/statistics>

<sup>23</sup> Офіційний веб-сайт Волинської обласної державної адміністрації – січень 2016 р.- <http://voladm.gov.ua/statistika-socialno-ekonomichne-stanovishhe-volini-u-sichni-2016-roku/>

ні здоров'я, наданні соціальної допомоги – 24221 особа, 13,8 %<sup>24</sup>.

Динаміка основних показників з праці (Середньооблікова кількість штатних працівників): **2014 р.** – 181,8 тис. осіб; **2015 р.** – 170,6 тис. осіб; **2016 р.** – 170,5 тис. осіб; **2017р.** – 171,5 тис. осіб<sup>25</sup>.

**Доходи населення Волинської області** – Середня номінальна заробітна плата штатних працівників підприємств, установ та організацій області (з кількістю працюючих 10 осіб і більше) у січні 2018 р. становила 6306 грн. (в Україні – 7711 грн.), що в 1,7 раза вище мінімального її рівня, передбаченого законодавством (3723 грн.) та на чверть більше, ніж у січні 2017р. За рівнем зарплати Волинь випередила Кіровоградську, Тернопільську, Херсонську, Хмельницьку, Чернівецьку та Чернігівську області.

Найбільш оплачуваною була робота працівників, зайнятих у виробництві машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань (12261 грн.). Значно нижчими були заробітки у сферах поштової та кур'єрської діяльності, тимчасового розміщування й організації харчування і надання інших видів послуг (3756 – 4367 грн.).

На промислових підприємствах середня зарплата становила 8099 грн., на підприємствах транспорту, складського господарства та допоміжної діяльності у сфері транспорту – 7408 грн., в освітніх закладах – 5658 грн., у будівельних організаціях – **5622 грн.**, в сільськогосподарських підприємствах – 5359 грн., установах охорони здоров'я – 4635 грн.

**Впродовж січня загальна сума заборгованості з виплати заробітної плати збільшилась на 43,2%, або на 8,3 млн.грн і на 1 лютого 2018р. становила 27,5 млн. грн., що дорівнює 2,4% фонду оплати праці, нарахованого за січень 2018р.**

**Недоотримали зароблене майже 3 тис. волинян, зайнятих в економічно активних**

**підприємствах області, або 1,7% від середньооблікової кількості штатних працівників. Кожному із зазначених працівників не виплачено в середньому 8320 грн.**

**Стан будівництва в Волинській області.** Підприємства виконали будівельні роботи на суму **43,3 млн. грн.** Індекс будівельної продукції у січні порівняно з січнем 2017р. становив **111,1%**. Будівництво будівель зросло на 7,7%, у т.ч. житлових та нежитлових – на 5,1% та 10,2% відповідно, інженерних споруд – на 38,0%.

Нове будівництво, реконструкція та технічне переоснащення становили 87,4% від загального обсягу виконаних будівельних робіт, капітальний і поточний ремонт – 7,4% та 5,2% відповідно.

Будівельники м. Луцька та Луцького району виконали 93,5% загального обсягу будівництва Волинської області<sup>26</sup>.

Згідно даних відображених у інфографіку – **«Попит та пропозиція на ринку праці Волинської області у розрізі професій та видів діяльності від 21.03.2018», професії, по яких спостерігається найбільший дефіцит кадрів серед усіх професій (за Класифікатором професій) – Присутні такі будівельні професії, а саме: слюсар-ремонтник; слюсар з ремонту сільськогосподарських машин та устаткування; електрогазозварник; слюсар-сантехнік; штукатур; муляр; столяр; електромонтер з ремонту та обслуговування електроустаткування; електрик дільниці; технік-електрик; машиніст крана (кранівник)<sup>27</sup>.**

В свою чергу є потреба у 272 вакансіях (будівельні спеціальності), згідно **класифікатору професій і за професійними групами) –** станом на 1 березня 2018 р.

Дані показники та питання стану ринку праці (будівельна галузь) в Волинській області та впливу міграції на ринок праці західного регіону України; прикордонної трудової міграції і специфіка працевлаштування українців за кордоном; умов праці українських трудових

<sup>24</sup> Офіційний веб-сайт Волинської обласної державної адміністрації – інформація від 07 березня 2018 р. – <http://voladm.gov.ua/volinska-oblast/>

<sup>25</sup> ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ СТАТИСТИКИ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ – СТАТИСТИЧНИЙ ЗБІРНИК – ПРАЦЯ ВОЛИНИ У 2017 РОЦІ – [http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/RP\\_1.htm](http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/RP_1.htm)

<sup>26</sup> Сайт Державна служба статистики України Головне управління статистики у Волинській області – <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/>

<sup>27</sup> Волинський обласний центр зайнятості – Інфографіка «Попит та пропозиція на ринку праці Волинської області у розрізі професій та видів діяльності від 21.03.2018» – <https://vol.dcz.gov.ua/analitics/66>

мігрантів (будівельників) в країнах ЄС; законодавче забезпечення прав і соціальних гарантій українських трудових мігрантів (будівельників) в країнах ЄС, було обговорено в м. Луцьк 3 – 4 квітня 2018 р. Профспілкою працівників будівництва і промисловості будівельних матеріалів України під час регіонального семінару на тему: «Вплив трудової міграції українських будівельників на ринок праці західного регіону України. Позиція профспілки і роботодавців»<sup>28</sup>.

Участь в семінарі взяли представники: Державної міграційної служби України, управління з питань праці Луцької міської Ради, управління Держпраці, Федерації Профспілок Волинської області, Хелмського відділу товариства «Спільнота Польська» Польща (STOWARZYSZENIE «WSPÓLNOTA POLSKA» Oddział w Chełmie, Poland), керівники обласних і первинних організацій Профспілки працівників будівництва і промисловості будівельних матеріалів України, професійно – технічних навчальних закладів, представники організацій роботодавців Волинської області, керівники будівельних підприємств м. Луцьк, компаній і громадських організацій, щодо питань з працевлаштування за кордоном і ЗМІ.

Учасниця семінару пані Вероніка Мачелюх (Товариства «Спільнота Польська» – STOWARZYSZENIE «WSPÓLNOTA POLSKA») представила презентацію, щодо регулювання легальної праці в Польщі. Продовженням даної презентації був міні-тренінг з питань легального працевлаштування за кордоном, та видів трудових договорів (на прикладі Польщі), який відбувся на другий день семінару.

Учасники семінару обговорили аналітичну інформацію щодо реального стану трудової міграції у західних регіонах України.

Керівники будівельних підприємств Волинської області зазначили, що вони зацікавлені в збереженні робітничих кадрів у себе на підприємствах. Враховуючи міграційні процеси, які триватимуть й надалі, відтік робочої сили з Волині і західних регіонів України буде стимулювати підвищення зарплати. На думку одного з керівників будівельного підпри-

ємства, на даний час заробітна плата у 20 тис. грн., може допомогти переглянути рішення людини, щодо трудової міграції. В даному контексті головна позиція профспілок і роботодавців, є спільна участь у реформі оплати праці.

Загалом учасники семінару наголосили, що українські громадяни обирають шлях трудової міграції, тільки для заробітку. В західному регіоні, як і по Україні існує проблема, не повернення молоді на батьківщину після навчання за кордоном. Також багато молоді після отримання освіти, обирає шлях трудової міграції задля покращення майбутнього життя.

Представники компаній і громадських організацій, щодо питань з працевлаштування за кордоном акцентували увагу присутніх, що волиняни працюють не тільки в Польщі та в інших країнах ЄС (Італія, Чехія) і навіть у США. Голова Профспілки працівників будівництва і промисловості будівельних матеріалів України (Керівник проекту «Вплив трудової міграції українських працівників на ринки праці України і ЄС (на прикладі будівельників)» – Василь Андреев, приділив увагу, проблемі трудової міграції українців до країн ЄС (будівельна галузь), акцентував увагу присутніх на позиції профспілки і роботодавців, щодо цієї проблеми, та зазначив про актуальність надання інформації, щодо специфічних умов праці в секторі будівництва в країнах ЄС, для українців працюючих за кордоном.

## СТАН РИНКУ ПРАЦІ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ (БУДІВЕЛЬНА ГАЛУЗЬ)

Працівники різних спеціальностей з м. Одеси і Одеської області, як інші громадяни країни знаходяться в пошуку підходящої роботи, як в країні так і за кордоном. Для багатьох з них трудова міграція єдина можливість знайти роботу з значно вищою оплатою праці. Про це свідчить інформація від кадрових агентств з працевлаштування, які мають ліцензію з посередництва у працевлаштуванні за кордоном.

<sup>28</sup> Сайт Федерації професійних спілок України – «В Луцьку на семінарі обговорили питання впливу трудової міграції українських будівельників на ринок праці західного регіону України» – 11.04.2018 – <http://www.fpsu.org.ua/nasha-borotba/novini-chlenskikh-organizatsij/13841-v-lutsku-na-seminari-obgovorili-pitannya-vplivu-trudovoji-migratsiji-ukrajinskikh-budivelnikiv-na-rinok-pratsi-zakhidnogo-regionu-ukrajini>

За 2017 рік загальна кількість працевлаштованих українців за кордоном посередниками/агенціями склала – 83 тис. 779 осіб, з Одеського регіону – 61 тис. 929 осіб – 73,9%<sup>29</sup>. Цей показник перевищує у десятикратному розмірі кількість працевлаштованих українців за кордон суб'єктами господарювання, що мають ліцензію з посередництва у працевлаштуванні за кордоном з Миколаївської області – 1 тис. 054 особи та Волинської області – 261 особа.

В зв'язку з трудовою міграцією населення, проблема, яка постала зараз для багатьох регіонів країни, в тому числі і для Одеської області, це, кадровий голод на підприємствах. Відчувається брак у таких професіях, як: будівельники, машинобудівники, слюсарі, електрики, різноробочі, швачки, працівники обслуговуючого персоналу.

**Одеська область – приморський і прикордонний регіон України, розташований на крайньому південному заході країни. Межує з Вінницькою, Кіровоградською, Миколаївською областями, а також з Республікою Молдова та Румунією (державні кордони України).**

**Одеська область у господарському комплексі України – Одеська область є головним морським зовнішньоторговельним виходом країни; обслуговує міжнародні транзитні вантажі – і пасажиропотоки, виконує найважливіші транспортно-розподільні функції на національному і міжнародному рівнях; виділяється як важливий регіон інтенсивного сільського господарства з високою часткою зрошуваного землеробства й індустрією переробки сільськогосподарської продукції; є одним з центрів машинобудування, легкої і хімічної промисловості регіонального і національного масштабу** <sup>30</sup>.

**Капітальне будівництво області залишається основою у розвитку майже усіх галу-**

**зей виробництва та подальшого покращення житлових і культурно – побутових умов населення.**

**Ключові компанії забудовники (житлове будівництво) в м. Одеса, це будівельна компанія ТОВ «Стікон» (одна з найстаріших в Одесі 1967 р.) і ТОВ «Кадор», які входять до Рейтингу найбільших українських забудовників).**

**Соціально – економічне становище Одеської області за січень–квітень 2018 року**<sup>31</sup>.

### **Населення**

**Чисельність наявного населення області, за оцінкою, на 1 квітня 2018р. становила 2 млн. 381 тис. 971 особи. Упродовж січня–березня 2018р. чисельність наявного населення області зменшилась на 1104 осіб.**

**Зменшення чисельності населення області відбулося за рахунок природного скорочення населення – 2954 особи, водночас зафіксовано міграційний приріст – 1850 осіб.**

### **Ринок праці**

(на кінець березня 2018 р. та квітень 2018 р.)

**Кількість штатних працівників по Одеській області за лютий 2018 року становила 422 тис. 944 особи, що на 0,51 % менше, ніж у 2017р. (становила 425,1 тис. осіб).**

**З них найчисельніші, це: освіта – 86 тис. 138 осіб; транспорт та складське господарство – 68 тис. 529; промисловість – 58 тис. 857; охорона здоров'я та надання соціальної допомоги 53 922; оптова та роздрібна торгівля – 44 тис. 319. Галузь БУДІВНИЦТВО складає – 10 тис. 951 ОСОБА (2,59 % від загальної кількості штатних працівників)**<sup>32 33</sup>.

**Кількість штатних працівників по Одеській області за квітень 2018 року становила 422 тис. 262 осіб, на 682 особи менше, ніж у лютому 2018р.**

<sup>29</sup> Державна служба зайнятості «Зареєстрована трудова міграція 2017 рік» – <https://dcz.gov.ua/analytics/68>

<sup>30</sup> Одеська область Одеська обласна державна адміністрація – Паспорт області – <https://oda.odessa.gov.ua/about-odessa/pasport-oblasti>

<sup>31</sup> Головне управління статистики в Одеській області – Соціально – економічне становище Одеської області за січень–квітень 2018 року – повідомлення для ЗМІ – Деякі дані наведені за інший період згідно з Планом державних статистичних спостережень – <http://www.od.ukrstat.gov.ua/>

<sup>32</sup> Одеська область Одеська обласна державна адміністрація – <https://oda.odessa.gov.ua/social-economic/ekonomichna-situacia>

<sup>33</sup> Динаміка середньої заробітної плати штатних працівників за галузями економіки – Одеська область – <https://oda.odessa.gov.ua/statics/pages/files/5ad774bac0413.pdf>

**Найчисельніше, працівників по Одеській області це:** освіта – 86 тис. 211 осіб; транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 68 тис. 428; промисловість – 58 тис. 630; охорона здоров'я та надання соціальної допомоги 52 855; оптова та роздрібна торгівля – 44 тис.634. Галузь **БУДІВНИЦТВО** складає – **10 тис. 708 ОСІБ (2,54 % від загальної кількості штатних працівників)** (квітень 2018р.)<sup>34</sup>.

За даними Одеського обласного центру зайнятості, **кількість зареєстрованих безробітних на кінець квітня 2018р. становила 10,8 тис. осіб**, із них допомогу по безробіттю отримували 76,6%.

Більше половини від загальної кількості безробітних становили жінки.

Рівень зареєстрованого безробіття в цілому по Одеській області на кінець квітня 2018р. становив **0,7% населення працездатного віку**, у сільській місцевості – **1,2%**, у міських поселеннях – **0,5%**.

Середньооблікова кількість безробітних, які отримували допомогу по безробіттю, у квітні 2018р. становила 9,7 тис. осіб. Середній розмір допомоги по безробіттю становив 2407 грн., що дорівнює 64,6% законодавчо визначеного розміру мінімальної заробітної плати (3723 грн.).

**Кількість вакансій, заявлених роботодавцями до державної служби зайнятості, у квітні 2018р. порівняно з березнем п.р. збільшилася на 2,4% і на кінець місяця становила 5251 одиницю.**

Навантаження зареєстрованих безробітних на одну вакансію в цілому по Одеській області зменшилося з 3 осіб на кінець березня 2018р. до 2 осіб на кінець квітня поточного року<sup>35</sup>.

#### **Ринок праці (2017р.)**

**Середньооблікова кількість штатних працівників підприємств, установ та організацій області у січні–листопаді 2017р. становила 425,1 тис. осіб, що на 1,1% менше, ніж у відповідному періоді 2016р.**

За даними Одеського обласного центру зайнятості, **кількість зареєстрованих безробітних на кінець 2017р. становила 13,4 тис. осіб**, з них допомогу по безробіттю отримують 81,3%.

Із загальної кількості безробітних 49,1% становили жінки.

Рівень зареєстрованого безробіття в цілому по Одеській області порівняно з листопадом 2017р. збільшився на 0,2 в.п. і на кінець грудня 2017р. становив 0,9% населення працездатного віку.

Рівень зареєстрованого безробіття у сільській місцевості на зазначену дату становив 1,7% сільського населення у працездатному віці, в міських поселеннях – відповідно 0,5%.

**Середньооблікова кількість безробітних, які отримували допомогу по безробіттю у грудні 2017р., становила 7,8 тис. осіб.** Середній розмір допомоги по безробіттю становив 2275 грн., що дорівнює 71,1% законодавчо визначеного розміру мінімальної заробітної плати (3200 грн.).

**Кількість вільних робочих місць (вакантних посад), заявлених роботодавцями до державної служби зайнятості, у грудні 2017р. порівняно з листопадом зменшилася на 11,9% і на кінець місяця становила 2956 одиниць.**

**Навантаження зареєстрованих безробітних на одне вільне робоче місце (вакантну посаду) у цілому по Одеській області збільшилось з 3 осіб на кінець листопада 2017р. до 5 осіб на кінець грудня 2017р.**<sup>36</sup>

#### **Ринок праці (2016р.)**

**Середньооблікова кількість штатних працівників підприємств, установ та організацій області у січні – червні 2016р. становила 430,0 тис. осіб, що на 2,8% менше, ніж у січні–червні 2015р.**

**Кількість зареєстрованих безробітних на кінець 2016р. становила 14,1 тис. осіб.** Допомогу по безробіттю отримували 82,1% осіб, які мали статус безробітного. Із загальної кількості безробітних 49,4% становили жінки.

<sup>34</sup> Головне управління статистики в Одеській області – Ринок праці – Середньооблікова кількість штатних працівників, осіб – квітень 2018р. – [http://www.od.ukrstat.gov.ua/stat\\_info/doxod/doxod12.htm](http://www.od.ukrstat.gov.ua/stat_info/doxod/doxod12.htm)

<sup>35</sup> Головне управління статистики в Одеській області – СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЗА СІЧЕНЬ-БЕРЕЗЕНЬ 2018 РОКУ (повідомлення для ЗМІ) – [http://www.od.ukrstat.gov.ua/arh/smi/smi\\_03\\_2018.htm](http://www.od.ukrstat.gov.ua/arh/smi/smi_03_2018.htm)

<sup>36</sup> Головне управління статистики в Одеській області – СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ у 2017 РОЦІ – (повідомлення для ЗМІ) [http://www.od.ukrstat.gov.ua/arh/smi/smi\\_12\\_2017.htm](http://www.od.ukrstat.gov.ua/arh/smi/smi_12_2017.htm)

**Рівень зареєстрованого безробіття** по Одеській області порівняно з листопадом 2016р. збільшився на 0,3 в.п. і на кінець грудня 2016р. становив 1,0% населення працездатного віку.

Рівень зареєстрованого безробіття у сільській місцевості на зазначену дату становив 1,8% сільського населення у працездатному віці, в міських поселеннях – відповідно 0,5%.

**Кількість вільних робочих місць** (вакантних посад), заявлених роботодавцями до державної служби зайнятості, на кінець 2016р. становила 2,7 тис., що на 13,6% менше, ніж у листопаді 2016р.

**Навантаження зареєстрованих безробітних** на одне вільне робоче місце (вакантну посаду) протягом грудня 2016р. збільшилося на 1 особу та на кінець місяця становило 5 осіб.

За сприяння державної служби зайнятості у грудні 2016р. було **працевлаштовано 627 осіб**, що на 11,4% менше, ніж у листопаді 2016р.

Серед зареєстрованих безробітних, що отримали роботу у грудні 2016р., жінки становили 58,2%, молодь у віці до 35 років – 40,4%.

Частка працевлаштованих осіб порівняно з листопадом 2016р. зменшилась на 1,6 в.п. і у грудні п.р. становила 4,0% громадян, які мали статус безробітного в цьому місяці.

Середньооблікова кількість безробітних, які отримували **допомогу по безробіттю** впродовж грудня 2016р., становила 8,7 тис. осіб. Середній розмір допомоги по безробіттю становив 1896 грн, що на 18,5% перевищує законодавчо встановлений у цьому місяці рівень мінімальної заробітної плати (1600 грн.)<sup>37</sup>.

#### **Доходи населення**

**У січні–березні 2018р. розмір середньої номінальної заробітної плати штатних працівників підприємств, установ, організацій** (з кількістю працюючих 10 осіб і більше) **становив 7243 грн.** і порівняно з відповідним періодом 2017р. збільшився на 24,0%.

**У квітні 2018 року середня номінальна заробітна плата штатного працівника підприємств, установ та організацій становила 7560 грн.,** що в 2,0 раза вище рівня мінімальної заробітної плати (3723 грн.)<sup>38</sup>.

**До видів економічної діяльності з найвищим рівнем оплати праці відносилися** фінансова та страхова діяльність; транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність; державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування, операції з нерухомим майном, професійна, наукова та технічна діяльність, а серед промислових видів діяльності – постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря, де заробітна плата перевищила середній показник по області в 1,7–1,1 раза.

**Найнижчий рівень заробітної плати спостерігався** у добувній промисловості і розробленні кар'єрів; сільському господарстві, лісовому господарстві та рибному господарстві; тимчасовому розміщуванні й організації харчування; охороні здоров'я та наданні соціальної допомоги, водопостачанні; каналізації, поводженні з відходами і не перевищував 76,5% від середнього рівня по області.

**Середня заробітна плата штатних працівників по Одеській області у галузі будівництва склала** – за січень 2018 року – 5 тис. 349 грн. – (курс НБУ 34,96) – **153 євро**; за лютий 2018 року – 5 тис. 673 грн. – (курс НБУ 33,14) – **171 євро**; березень 2018 року – 5 тис. 891 грн. – (курс НБУ 32,70) – **180,15 євро**, квітень 2018 року – **6 тис. 384 грн.** – (курс НБУ 31,91) – **200 євро**<sup>39 40</sup>.

**Середньомісячна номінальна заробітна плата по Одеській області за січень–грудень 2017 року у галузі будівництва склала** – 5 тис. 170 грн. – **156 євро**<sup>41</sup>.

**Найвища середня заробітна плата штатних працівників в Одеській області за квітень 2018 року зафіксована у фінансовій**

<sup>37</sup> Головне управління статистики в Одеській області – **СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЗА 2016 РІК** – (повідомлення для ЗМІ) [http://www.od.ukrstat.gov.ua/arh/smi/smi\\_12\\_2016.htm](http://www.od.ukrstat.gov.ua/arh/smi/smi_12_2016.htm)

<sup>38</sup> Головне управління статистики в Одеській області – **Календар оприлюднення експрес-випусків Головного управління статистики в Одеській області у 2018 році** – <http://od.ukrstat.gov.ua/expres.htm>

<sup>39</sup> Головне управління статистики в Одеській області – **Ринок праці – Середня заробітна плата штатних працівників за видами економічної діяльності у 2018 році (січень–квітень)** – [http://www.od.ukrstat.gov.ua/stat\\_info/dohod/dohod6.htm](http://www.od.ukrstat.gov.ua/stat_info/dohod/dohod6.htm)

<sup>40</sup> Одеська область – **Одеська обласна державна адміністрація** – <https://oda.odessa.gov.ua/socialeconomic/ekonomichna-situacia>

і страховій діяльності – 14 тис. 610 грн. – (курс НБУ 31,91) – 457,85 євро<sup>41</sup>.

Згідно показників середньої заробітної плати штатних працівників за регіонами за лютий 2018 року Одеська область посідала 9 місце по Україні з показником 7 тис. 051 грн. – 212,76 євро<sup>42</sup>, а згідно показників середньої заробітної плати штатних працівників за регіонами за квітень 2018 року Одеська область посідала 7 місце по Україні з показником – 7 тис. 560 грн. – (курс НБУ 31,91) – 236,91 євро<sup>43</sup>.

Індекс реальної заробітної плати (з урахуванням змін споживчих цін) у січні–березні 2018р. порівняно з відповідним періодом 2017р. становив 108,4%.

Загальна сума заборгованості з виплати заробітної плати у березні 2018р. збільшилася на 0,9% і на 1 квітня 2018р. становила 49692 тис.грн.

На 1 квітня 2018р. основна частка загальної суми боргу припадала на промисловість (63,0% загальної суми боргу), будівництво (14,6%) та операції з нерухомим майном (9,4%). При цьому, значна сума боргу по заробітній платі спостерігалась на підприємствах м. Одеса (91,4%).

На 1 квітня 2018р. вчасно не отримали заробітну плату 583 працівника економічно активних підприємств (0,1% від середньооблікової кількості штатних працівників, зайнятих в економіці області). Кожному із зазначених працівників не виплачено в середньому 17234 грн., що у 2,3 рази перевищує середню заробітну плату за березень 2018р.

### **Будівництво**

У січні–квітні 2018р. підприємствами області виконано будівельних робіт на суму 2273,4 млн.грн. Серед регіонів України за обсягами будівельних робіт, виконаних власними силами, Одеська область посіла 4 місце.

Індекс будівельної продукції порівняно з січнем–квітнем 2017р. становив 97,7%. Будівництво будівель зменшилось на 16,6%, у тому числі житлових – на 22,5%. Разом з тим спостерігалось збільшення обсягів будівництва нежитлових будівель на 15,4%, будівництва інженерних споруд на 39,4%.

Нове будівництво, реконструкція та технічне переоснащення становили 86,9% від загального обсягу, капітальний та поточний ремонт – 7,3% та 5,8% відповідно.

У січні–березні 2018р. в області прийнято в експлуатацію 139,3 тис.м<sup>2</sup> загальної площі житлових будівель. Обсяги прийнятих в експлуатацію житлових будівель проти січня–березня 2017р. збільшились на 1,8%.

22,9% загального обсягу житла прийнято в експлуатацію в одноквартирних будинках та 77,1% – у будинках із двома і більше квартирами.

У міських поселеннях прийнято в експлуатацію 81,8 тис.м<sup>2</sup> загальної площі житлових будівель, у сільській місцевості – 57,5 тис.м<sup>2</sup>.

Крім житлових будівель, у січні–березні 2018р. прийнято в експлуатацію 72 дачних будинки загальною площею 9556 м<sup>2</sup>, що на 3,2% менше, ніж у січні – березні 2017р.<sup>44</sup>.

**Згідно даних відображених у інфографіку – «Попит та пропозиція на ринку праці Одещини у розрізі професій та видів діяльності від 17.05.2018» – (згідно даних Одеського обласного центру зайнятості), професії, по яких спостерігається найбільший дефіцит кадрів серед усіх професій (за Класифікатором професій) – Присутні такі будівельні професії, а саме: електрогазоварник і слюсар – ремонтник<sup>45</sup>.**

Зазначити, що згідно інфографіку станом на 1 травня 2018 р. є потреба у 483 будівельних професій – вакансій (за Класифікатором професій).

41 Одеська область – Одеська обласна державна адміністрація – Динаміка середньої заробітної плати штатних працівників за галузями економіки – <https://oda.odessa.gov.ua/statics/pages/files/5ad774bac0413.pdf>

42 Одеська область – Одеська обласна державна адміністрація – Заробітна плата штатних працівників за регіонами за лютий 2018 року – <https://oda.odessa.gov.ua/statics/pages/files/5ad7749892f27.pdf>

43 Державна служба статистики України – Середня заробітна плата за регіонами за місяць – Архів – [http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/gdn/reg\\_zp\\_m/reg\\_zpm\\_u/arh\\_zpm\\_u.htm](http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/gdn/reg_zp_m/reg_zpm_u/arh_zpm_u.htm)

44 Головне управління статистики в Одеській області – <http://www.od.ukrstat.gov.ua/>

45 Одеський обласний центр зайнятості – Інфографіка «Попит та пропозиція на ринку праці Одещини у розрізі професій та видів діяльності від 17.05.2018» – [https://ode.dcz.gov.ua/sites/ode/files/infofiles/3.\\_popyt\\_ta\\_propozyci-ya\\_na\\_rynku\\_praci\\_4.pdf](https://ode.dcz.gov.ua/sites/ode/files/infofiles/3._popyt_ta_propozyci-ya_na_rynku_praci_4.pdf)

Дану інформацію та питання стану ринку праці (будівельна галузь) в Одеській області та вплив міграції на ринок праці України, також чому одесити виїжджають працювати за кордон: причини та наслідки, а також вирішення даної проблеми; нелегальної зайнятості і трудової міграції українців (причини та наслідки); результати регіональних заходів в рамках проекту «Вплив трудової міграції українських працівників на ринки праці України і ЄС (на прикладі будівельників)» (м. Миколаїв і м. Луцьк); специфіку працевлаштування українців за кордоном; умов праці українських трудових мігрантів (будівельників) в країнах ЄС; досвід європейських профспілок в роботі з українськими трудовими мігрантами, було обговорено в м. Одеса 14 – 15 червня 2018 р. Профспілкою працівників будівництва і промисловості будівельних матеріалів України під час семінару на тему: «Трудова міграція. Ринок праці і заробітна плата»<sup>46</sup>.

Участь в семінарі взяли представники: Державної служби зайнятості України – Євгенія Підлісна, Координатор проектів Європейської програмної ініціативи – Міжнародний фонд «Відродження» – Ольга Квашук, Начальник відділення Національної служби посередництва і примирення в Одеській області – Олександр Шрамков, Головного управління Держпраці в Одеській області – Наталія Ляшук, Федерації Профспілок України – Людмила Сало, Liliana Postan (Moldova) dr.responsabil cercetari, Institutul Muncii, Republica Moldova & Federația Sindicatelor de Construcții și Industria Materialelor de Construcții «SINDICONS» din Republica Moldova (Федерація профспілок будівництва і промисловості будівельних матеріалів «SINDICONS» Республіка Молдова), керівники обласних і первинних організацій Профспілки працівників будівництва і промисловості будівельних матеріалів України, професійно – технічних навчальних закладів, представники організацій роботодавців Одеської області, Асоціації «Всеукраїнське Об'єднання Крюїнгових Компаній», компаній з працевлаштування за кордоном і ЗМІ.

Учасниця семінару пані Liliana Postan (Moldova) dr.responsabil cercetari, Institutul

Muncii, Republica Moldova & Federația Sindicatelor de Construcții și Industria Materialelor de Construcții «SINDICONS» din Republica – Moldova (Федерація профспілок будівництва і промисловості будівельних матеріалів «SINDICONS» Республіка Молдова) представила інформацію, щодо питання трудової міграції з Молдови, та надала рекомендації, щодо аспектів розгляду питань трудової міграції.

На другий день семінару відбувся скайп-зв'язок з Valeri Niemenmaa (Валерій Нієменмаа) – The Finnish Construction Trade Union (Rakennusliitto) (Будівельна профспілка Фінляндії – Rakennusliitto), щодо досвіду європейських профспілок з системи захисту працівників мігрантів, та досвіду європейських профспілок в роботі з українськими трудовими мігрантами.

Учасники семінару обговорили аналітичну інформацію щодо реального стану трудової міграції у Одеській області України. З даного питання відбулась жвава дискусія учасників.

**Цікавим виявився той факт, що в м. Одеса і Одеській області (станом на 16.05.2018) кількість суб'єктів господарської діяльності в Україні, які мають ліцензію на посередництво у працевлаштуванні за кордоном складає 416 суб'єкта господарювання. Більшість знаходиться в м. Одеса. З них 312 займаються працевлаштуванням моряків на судна під іноземним прапором, а 83 суб'єкта господарської діяльності, пропонують працевлаштування за робітничими професіями, більшість з них будівельна галузь. Пріоритетною країною працевлаштування є Польща.**

**Загалом, учасники семінару наголосили, що українські громадяни обирають шлях трудової міграції, тільки для заробітку.**

Представники компаній з працевлаштування за кордоном акцентували увагу присутніх, що одесити працюють не тільки в Молдові, Польщі, Румунії та і в інших країнах ЄС. Голова Профспілки працівників будівництва і промисловості будівельних матеріалів України (Керівник проекту «Вплив трудової міграції українських працівників на ринки праці України і ЄС (на прикладі будівельників)» – Василь Андреев, приділив увагу, проблемі трудової міграції українців до країн ЄС (бу-

<sup>46</sup> Національна платформа Форуму громадянського суспільства Східного Партнерства – «Українці мігрують працювати до країн ЄС через низьку заробітну плату – експерти» – 26.06. 2018 – <http://eap-csf.org.ua/ukrayintsi-migruyut-pratsyuvati-do-krayin-yes-cherez-nizku-zarobitnu-platu-eksperti-2/>



дівельна галузь), акцентував увагу присутніх на позиції профспілки і роботодавців, щодо цієї проблеми, та зазначив про актуальність надання інформації, щодо специфічних умов праці в секторі будівництва в країнах ЄС, для українців працюючих за кордоном. Ознайомив присутніх з Європейською інформаційною мережею міграції будівельників ЕСМІН.

## ТРУДОВА МІГРАЦІЯ І ПОСЕРЕДНИЦЬКІ ПОСЛУГИ У ПРАЦЕВ- ЛАШТУВАННІ ЗА КОРДОНОМ

Трудова міграція українців набирає нових обертів. Підписання Угоди про Асоціацію Україна – ЄС надало доступ до ринку товарів Євросоюзу, а також до ринків праці. Сьогодні ринки праці країн ЄС потребують все більше трудових мігрантів і українці стали одними з ключових трудових мігрантів зі сходу, особливо в таких країнах як Польща, Чехія і Угорщина.

**Причин трудової міграції населення України:** Безробіття та неповна зайнятість; Низький рівень заробітної плати; Незатребуваність професії (кваліфікації) в країні; Скорочення і зникнення деяких галузей виробництва.

**Позитивні сторони трудової міграції:** порівняно високий рівень оплати праці за кордоном сприяє трудовій міграції населення із чітко вираженим сезонним характером. Цьому також сприяє високий попит на робочу силу робітничих професій, значна кількість якої не має можливості працевлаштування на батьківщині; важливим позитивним елементом трудової міграції є оцінка якості життя населення сусідських країн що сприяє формуванню у мігрантів відповідних стандартів життя, культурних цінностей; надбання нових кваліфікацій; загальне зростання економічної безпеки та покращенні якості життя родин мігрантів.

**Негативні сторони трудової міграції:** відтік робочої сили, а саме населення у пра-

цездатному віці, змінює структуру пропозиції робочої сили, і по деяких сферах економіки вже призвело до дефіциту робочої сили відповідної професійної кваліфікації; враховуючи те, що значна частка трудових мігрантів становлять жінки у віці від 25 до 45 років, то виникає проблема так званого «соціального сирітства» (діти, які є «сиротами» при живих батьках), що призводить до соціального напруження; негативний вплив міграції виражається у посиленні демографічної кризи.

**Трудова міграція сприяє ліквідації бідності, покращенню фінансових і матеріальних умов.**

**Зазначимо, що перекази заробітчан значно більші, ніж закордонні інвестиції – за оновленими даними НБУ, за 2015-2017 роки трудові мігранти переказали в Україну 23,8 млрд. доларів USD.**

На основі оновленої методики Національний банк перерахував квартальні та річні обсяги приватних переказів за останні три роки (Національний банк удосконалив методику підрахунку обсягу приватних грошових переказів в Україну та уточнив їх оцінки за 2015 – 2017 рр.). Як наслідок, їх оцінки збільшено:

- у 2015 році – на 1.8 млрд. дол. США до 7.0 млрд. дол. США,
- у 2016 році – на 2.1 млрд. дол. США до 7.5 млрд. дол. США,
- у 2017 році – на 2.0 млрд. дол. США до 9.3 млрд. дол. США.

**Відповідно, це призвело до покращення сальдо поточного рахунку платіжного балансу:**

- у 2015 році – з дефіциту у розмірі 0.2% ВВП до профіциту у розмірі 1.8% ВВП,
- у 2016 році – розмір дефіциту з 3.7% ВВП до 1.4% ВВП,
- у 2017 році – розмір дефіциту з 3.7% ВВП до 1.9% ВВП<sup>47</sup>.

**На даний час все більше обговорюється питання легального і безпечного працевлаштування за кордоном.** Українські трудові мігранти, зараз все більше шукають роботу самостійно (використовуючи інформацію з різних інформаційних джерел: сайти, інформацію родичів, друзів, які вже працюють за кордоном).

<sup>47</sup> Національний банк України – «Національний банк удосконалив методику підрахунку обсягу приватних грошових переказів в Україну та уточнив їх оцінки за 2015-2017 рр.» – 21.03.2018 – [https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art\\_id=66326691&cat\\_id=55838](https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=66326691&cat_id=55838)

Інші шукачі роботи за кордоном користуються послугам українських приватних посередників (суб'єкти господарювання посередництва, які мають ліцензію на посередницьку діяльність у працевлаштуванні за кордоном), або обирають послуги приватних агенцій(агентів), які працюють безпосередньо в країнах ЄС. Поштовхом до прямих контактів з приватними іноземними агенціями, підштовхнуло скасування візових вимог в червні 2017 р., для громадян України (право на безвізовий в'їзд з біометричними паспортами до країн ЄС та членів Шенгенської зони за межами Євросоюзу).

Користуючись правом ділової поїздки, або туризму, чи приватної поїздки (Зазначимо! – Безвізовий режим не дає права на роботу в країнах ЄС) у громадян з'явилась можливість провести переговори щодо свого працевлаштування, обговорити майбутній контракт і робоче запрошення, ознайомитися з умовами можливої роботи, та отримавши запрошення до офіційного працевлаштування, повернутись в Україну, для оформлення робочої візи і виїзду до країни Євросоюзу, аби працювати легально.

Враховуючі сучасні реалії працевлаштування за кордоном стає особливо актуальним, як і послуги суб'єктів господарювання посередництва, які мають ліцензію на посередницьку діяльність у працевлаштуванні за кордоном в Україні, так і пропозиції від приватних агенцій(агентів), які працюють безпосередньо в країнах ЄС.

**Щодо суб'єктів господарювання посередництва, які мають ліцензію на посередництво у працевлаштуванні за кордоном станом на 03.09.2018 р. – кількість суб'єктів господарської діяльності в Україні, які мають ліцензію на посередництво у працевлаштуванні за кордоном складає – 1 тис. 649 суб'єктів господарської діяльності<sup>48</sup>.**

Згідно даних за 2017 рік послуги з посередництва у працевлаштуванні за кордоном надавали 427 суб'єктів господарювання, що мають ліцензію з посередництва у працевлаштуванні за кордоном (див. 29 виноску).

Переважає більшість таких суб'єктів здійснювала діяльність в Одеській області (40%), у Дніпропетровській, Донецькій, Львів-

ській, Херсонській областях та м. Київ – від 5% до 10%. Всього у 2017 році за кордоном працевлаштовано 83 тис. 779 осіб. Переважна більшість громадян (74% або 61,9 тис. осіб) була працевлаштована за кордоном посередниками, які здійснювали діяльність в Одеській області.

За результатами регіональних заходів (круглих столів/семінарів – Миколаївська обл., Волинська обл. і Одеська обл.), з метою аналізу впливу трудової міграції українських працівників на ринки праці України і ЄС (на прикладі будівельників), які було організовано і проведено в рамках проекту «Вплив трудової міграції українських працівників на ринки праці України і ЄС (на прикладі будівельників)», цікавими виявилась статистика, щодо кількості суб'єктів господарської діяльності. Так, станом на 15.02.2018р. в м. Миколаїв і Миколаївській області кількість суб'єктів господарської діяльності склала 39 суб'єктів господарювання. Більшість їх знаходиться в м. Миколаїв. Приватні посередники в м. Миколаїв і Миколаївській області пропонують такі країни працевлаштування: Острів Мен, Литва, Греція, Об'єднанні Арабські Ємірати, Туреччина, Беліз, Кіпр, Мальта – спеціалізація – моряки; Чехія, Польща, США, Латвія, Туреччина – спеціалізація не зазначена.

Естонія – судноремонтники; Естонія – електрогазозварник, трубопровідник, електромонтажник, складальник корпусів металевих суден; Польща – складальник меблів; пакувальник; Польща – працівник офісу. Приватні посередники в м. Миколаїв і Миколаївській більш зорієнтовані на надання послуг для морської сфери (послуги для українських моряків) ніж на представників інших професій.

В м. Луцьк і Волинській області (станом на 15.03.2018р.) кількість суб'єктів господарської діяльності склала 23 суб'єкта господарювання. Більшість їх знаходиться в м. Луцьк.

Приватні посередники в м. Луцьк і Волинській області пропонують такі країни працевлаштування: Польща – 19 суб'єктів господарської діяльності, які пропонують працевлаштування за спеціалізацією – прибиральник, токарь по металу, слюсар інструментів, електрик, зварювальник, перекладач з німець-

<sup>48</sup> Міністерство соціальної політики України – офіційний веб-портал – Перелік суб'єктів, які мають ліцензію з посередництва у працевлаштуванні за кордоном (станом на 03.09.2018) – <https://www.msp.gov.ua/content/perelik-sub-ektiv-yaki-mayut-licenziyu-z-poserednictva-u-pracevlashtuvanni-za-kordonom.html>

кої та англійської мови на польську, оператор станків, торговий представник, комірник, водій, продавець-консультант, менеджер по роботі з клієнтами, офіціант, прибиральниці в готелі);

США – 1 суб'єкт господарської діяльності (спеціалізація – касир, учасник роздрібного продажу); Польща, Італія – 1 суб'єкт господарської діяльності (спеціалізація – муляри, столяри, будівельники, ремонтники споруд та верхолази, теслярі, укладальники бетонної суміші, садівник, асенізатор, ветеринар, збирання врожаю);

Турція – 1 суб'єкт господарської діяльності (спеціалізація – бармен, офіціант, фітнес-тренер, адміністратор (господар) залу); Литва, Польща, Росія – 1 суб'єкт господарської діяльності (спеціалізація не зазначена).

Приватні посередники в м. Луцьк і Волинській області більш зорієнтовані на надання послуг для потреб ринку праці Польщі.

В м. Одеса і Одеській області (станом на 16.05.2018р.) кількість суб'єктів господарської діяльності склала 416 суб'єкта господарювання. Більшість знаходиться в м. Одеса. З них 312 приватних посередників – суб'єктів господарської діяльності м. Одеса і Одеській області пропонують працевлаштування за спеціалізацією – моряки на судна під прапором країн (в реєстрі позначені, як країни працевлаштування). Загальний перелік: Острів Мен, Іран, Греція, Ліберія, Мальта, Віргінські Острови, Великобританія, Панама, Кіпр, Німеччина, Сінгапур, Гонконг, Естонія, Швейцарія, Нідерланди, Острів Невіс, Іспанія, Латвія, Республіка Вануату, Нова Зеландія, Саудівська Аравія, Маршалові Острови, Мальта, Румунія, Японія, Об'єднанні Арабські Емірати, Туреччина, США, Італія, Польща, Чехія, Сент-Вінсент і Гренадіни, Франція, Нідерландські Антильські острови, Ізраїль, Гібралтар, Данія, Беліз, Намібія, Канада, Ірландія, Хорватія, Барбадос, Норвегія, Китай, Угорщина, Бельгія, Сейшели, Республіка і Кантон Тічино Швейцарська Конфедерація, Болгарія, Бейвілік Гернсі, Бахрейн, Сполучене королівство Великобританії та Північної Ірландії.

Також 21 суб'єкт господарської діяльності не вказали в реєстрі інформацію, щодо спеціалізації по країнам працевлаштування, вказано тільки країни: Польща, Греція, Кіпр, Панама,

США, Чехія, Мальта, Беліз, Німеччина, Латвія, Литва, Росія, Нідерланди.

83 суб'єкта господарської діяльності, пропонують працевлаштування за робітничими професіями, більшість з них будівельна галузь. Пріоритетною країною працевлаштування є Польща: Польща – будівельники, зварювальники, каменярі, водії, штукатурки, різноробочі, столяр, газозварники, малярі, різноробочі, електрики, слюсар, бетоняр, різноробочий, прибиральник і прибиральники будинків та нежитлових приміщень; Польща – пакувальник, комплектувальник меблів, водій; Польща, Ізраїль – робітник на будмайданчику (Ізраїль); Литва – водій транспортного засобу з міжнародних перевезень вантажів; зварювальник; Фінляндія – різноробочий у приватному сільському господарстві; Німеччина – співробітник с будівничих матеріалів; Чехія – спеціаліст-будівельник, проектувальник; Литва – електромеханік; Англія та Уельс – спеціаліст-будівельник, проектувальник; Польща – робітник в сільському господарстві; м'ясник; обвалювальник м'яса.

Серед них також присутні пропозиції, щодо кваліфікованих спеціалістів, творчих професій і сфери обслуговування, а саме: Китай, Гонконг – програміст, системний адміністратор, інженер-програміст; Польща – бухгалтер; офіціант; менеджер; ріелтор; менеджер по роботі з клієнтами; асистент перекладача; менеджер з адміністративної діяльності; Чеська Республіка – адміністратор; Туреччина – танцюрист у нічному клубі; ОАЕ – перукар; Ізраїль – догляд за людьми похилого віку; Японія – артисти балету, ансамблю, артист-вокалісти естради, артист естрадно-спортивного, ілюзійного та інших естрадних жанрів;

Як бачимо приватні посередники м. Одеса і Одеської області більш зорієнтовані на надання послуг для працевлаштування моряків на судна під іноземним прапором, проте починаючи з середини 2016 р. збільшується отримання заявок-ліцензій від суб'єктів господарської діяльності – ліцензіатів, щодо працевлаштування громадян за робітничими професіями.

Згідно інформації за 2017 рік, про кількість працевлаштованих громадян суб'єктами господарювання, що мають ліцензію з посередництва у працевлаштуванні за кордоном (*див. 29 виноску*). Найбільшими потоки трудових міграцій були у Нідерланди (2,6 тис. осіб), США

(2,6 тис. осіб), Панаму (2,8 тис. осіб), Грецію (6,3 тис. осіб), Велику Британію (8,1 тис. осіб), Німеччину (9,2 тис. осіб), Польщу (12,4 тис. осіб), на Кіпр (17,8 тис. осіб).

Із загальної чисельності працюючих за кордоном 91% склали чоловіки. Більше двох третин трудових мігрантів була віком понад 30 років.

Половину трудових мігрантів мали повну вищу освіту, третину – професійно-технічну освіту.

Понад 70% трудових мігрантів уклали контракти на термін до 6 місяців, чверть – від 6 місяців до 1 року, та 1% – понад 1 рік.

За видами економічної діяльності до виїзду за кордон понад третину трудових мігрантів з України працювали у сфері транспорту, складському господарстві, поштовій та кур'єрській діяльності (37,2%), з них: пасажирській морський транспорт (2,4%) і вантажний морський транспорт (20,9%), а також у переробній промисловості (10%) та на будівництві (10%).

На момент виїзду за кордон понад третину трудових мігрантів працювала на низькокваліфікованих роботах; 15% – займали посади фахівців; 12% – професіоналів, 12% – робітників з обслуговування, експлуатації та складання устаткування та машин.

**Щодо кількості іноземців та осіб без громадянства, які тимчасово працювали в Україні відповідно до виданих дозволів, то у 2017 році згідно витягу з Автоматизованої системи обліку дозволів на використання праці іноземців та осіб без громадянства державної служби зайнятості, в Україні тимчасово працювали 12,4 тис. іноземних громадян та осіб без громадянства за наявності у роботодавців відповідних дозволів на застосування їх праці, що на чверть більше, ніж у 2016 році (див. 29 виноску).**

Із загальної кількості працюючих іноземців в Україні у 2017 році, більшість становили громадяни Німеччини (353 особи), США (372 особи), Ізраїлю (392 особи), Китаю (511 осіб), Польщі (554 особи), Азербайджану (647 осіб), Білорусі (666 осіб), Російської Федерації (1,6 тис. осіб), Туреччини (2,1 тис. осіб).

За видами економічної діяльності найбільш численні групи іноземців були зайняті: в оптовій та роздрібній торгівлі, ремонті – (23%), у переробній промисловості – (15%), у сфері інформацій та телекомунікацій – (11%),

на будівництві – (9%), а також у професійній, науковій та технічній діяльності – (9%). За професійними групами майже дві третини іноземних громадян займали місця керівників, менеджерів (управителів), а також посади фахівців та професіоналів (26%).

У розрізі окремих професій: кожен четвертий іноземний працівник був керівником фінансових, бухгалтерських, економічних, юридичних, маркетингових та адміністративних підрозділів та окремих підприємств, крім того, найбільша кількість іноземців працювала на посадах головних фахівців-керівників виробничих підрозділів у промисловості; розробників комп'ютерних систем; менеджерів; інженерів; економістів; фізіотерапевтів та масажистів, кухарів, викладачів середніх навчальних закладів, а також за робітничими професіями, що обслуговують установки для сільськогосподарських та інших робіт.

Станом на початок 2018 року, продовжували працювати 8,4 тис. іноземних громадян (переважно громадяни Польщі, Азербайджану, Білорусі, Російської Федерації, Туреччини та ін.). Більшість працюючих іноземців – чоловіки (86%), віком понад 36 років.

Як бачимо, враховуючи дану статистику в Україні працює не високий відсоток іноземців, ніж українців. В свою чергу, українські трудові мігранти, які працюють за кордоном, в тому числі і в країнах ЄС, представляють більшу чисельність, що підтверджує збільшення масштабів трудової міграції з України.

## **КЛЮЧОВІ СФЕРИ ПРАЦІ В КРАЇНАХ ЄС, ЯКІ ОБИРАЮТЬ УКРАЇНЦІ**

Трудова імміграція українців в країни ЄС, особливо в прикордонні країни (Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія), неминуха, через активну еміграцію громадян цих країн і брак працівників в певних галузях.

Країни ЄС, ринок праці яких зорієнтований на українських трудових мігрантів: Польща, Чехія, Угорщина, Румунія, Латвія, Литва, Ес-

тонія, Словаччина, Фінляндія, Німеччина, Італія, Іспанія, Португалія, Швеція, Франція.

Особлива потреба відчувається в будівельній сфері, а саме потрібні: арматурники; муляри; штукатуру (ручний метод); плиточники; кладчики; гіпсокартонщики; сантехніки; електрики; фахівці з опоряджувальних робіт; зварювальники; скломонтажники (виробництво вікон); монтажник корпусів кораблів та інші.

Трудові мігранти в процесі свого працевлаштування в країнах ЄС розглядають можливість для свого більш тривалого працевлаштування (праця на підприємствах, компаніях і т.і.), а не тільки сезонну роботу.

За даними дослідження Представництва МОМ в Україні (джерело: Публікація «Міграція в Україні: Факти і цифри», Представництво МОМ в Україні, 2016 р.), серед трудових мігрантів переважають чоловіки, найчисленнішими серед них є особи 30-44 років (понад 40%), більшість мігрантів походить із областей заходу країни. 41% трудових мігрантів мають середню або середню спеціальну освіту, 36% – вищу освіту.

Сферою зайнятості українських працівників за кордоном є – будівництво (чоловіки), праця в домашніх господарствах (жінки), а також сфера послуг і сільське господарство (сезонна праця – чоловіки і жінки).

Показники по довгостроковими мігрантам: **Будівництво – 45%**; Виробництво – 12%; Сільське господарство – 3%; Готелі, ресторани, туризм – 8%. Показники по короткостроковим мігрантам: **Будівництво – 37%**; Виробництво – 7%; Сільське господарство – 11%; Готелі, ресторани, туризм – 5%<sup>49</sup>.

Згідно даних показників за кордоном спостерігається дефіцит трудових ресурсів за даними сферами зайнятості, тому українцям виявляється цілком реально знайти там роботу.

Не всі трудові мігранти за кордоном можуть знайти роботу, відповідну їхньому рівню кваліфікації, більшість незалежно від рівня освіти, працюють на низькокваліфікованих робочих місцях.

<sup>49</sup> Публікація «Міграція в Україні: Факти і цифри», Представництво МОМ в Україні, 2016 р.) – [http://iom.org.ua/sites/default/files/ff\\_ukr\\_21\\_10\\_press.pdf](http://iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf)

<sup>50</sup> Дослідження з питань міграції та торгівлі людьми в Україні, 2017 р., проведене GfK Ukraine на замовлення Представництва Міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні [http://iom.org.ua/sites/default/files/migration\\_and\\_human\\_trafficking\\_in\\_ukraine\\_2017\\_ukr.pdf](http://iom.org.ua/sites/default/files/migration_and_human_trafficking_in_ukraine_2017_ukr.pdf)

Ключові статуси трудових мігрантів в країні перебування: мають дозвіл на роботу і нажаль, які знаходяться нелегально і незаконно працевлаштовані.

**Прикро констатувати той факт, що українці входять до списку тих країн** (Україна, Албанія, Сербія, В'єтнам, Боснія і Герцеговина, Македонія, Туреччина, Косово, Молдова та Гана), де громадяни знаходяться в країнах ЄС перебувають там нелегально і незаконно працевлаштовані.

Підтвердженням цьому є результати Дослідження з питань міграції та торгівлі людьми в Україні, 2017 р., яке було проведене GfK Ukraine на замовлення Представництва Міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні, згідно яких готовність прийняти ризиковані пропозиції при працевлаштуванні за кордоном (% від загальної кількості населення України), складає – 17% (працювати без офіційного працевлаштування), 6% – працювати у замкнених приміщеннях (без змоги вільно залишити робоче місце), 3% – працювати на нелегальному виробництві (незарєєстрованому підпільному підприємстві), 2% – нелегально перетнути кордон і 1% – віддати роботодавцю свій паспорт на період працевлаштування<sup>50</sup>.

## НЕЛЕГАЛЬНА ЗАЙНЯТИСТЬ І ПОРУШЕННЯ ТРУДОВИХ ПРАВ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ УКРАЇНЦІВ

Працюючи за кордоном нелегально, людина порушує закон. При виявленні нелегального працівника його депортують та позбавляють права в'їзду до країни в майбутньому. Працюючи нелегально, працівник не зможе належним чином захистити свої права. Заробітна плата нелегального працівника набагато менше, ніж заробітна плата працівника працюючого ле-

гально. Нелегальна праця несе в собі найбільший ризик стати жертвою трудової експлуатації або навіть торгівлі людьми.

Перед українськими працівниками стоїть непростий вибір: шукати джерела доходу в рідній країні, або їхати за кордон і працювати по 12 годин (іноді нелегально), з порушенням своїх трудових прав в країні перебування, а саме: ненормований робочий день, недотримання техніки безпеки, виконання небезпечних для здоров'я робіт, пов'язаних з ризиком для життя і здоров'я, несвоєчасна і неповна виплата заробітної плати та відсутність належного соціального захисту.

**Зазначимо, що для легальної роботи за кордоном потрібно мати: дійсний закордонний паспорт, відповідну візу (робочу візу), трудову угоду (контракт) із закордонним роботодавцем, дозвіл на роботу за кордоном.**

На даний час, є проблеми з незабезпеченням відповідних трудових і соціальних гарантій наших громадян працюючих в країнах ЄС. Ключовими є: Відсутність у українських трудових мігрантів Сертифікату A1, що підтверджує сплату соціальних внесків (документ підтверджує, що людина знаходиться під дією законодавства про соціальний захист); «Реекспрот» (авт. – переміщення) трудових мігрантів, це коли працівник маючи дозвіл для роботи в Польщі, виконує роботи в інших країнах ЄС (маємо випадки в Фінляндії, Естонії, Литві), при чому роботодавець – компанія наймач запевнює наших мігрантів у законності такої системи працевлаштування. **Приклад:** За угодою українські – будівельники є працівниками польської фірми і маючи польську робочу візу, можуть працювати в Польщі легально. Але там вони не працюють: їх «здають в оренду», тобто відправляють в відрядження до партнерської фірми в іншу країну. Причому, метою їх відрядження не є стажування або обмін досвідом, а реальна робота за кордоном, на яку потрібно мати дозвіл – від влади Фінляндії, Естонії, Литви, або іншої країни де вони знаходяться. Необхідно внести працівників до відповідного реєстру, оформити їм робочі візи або дозвіл на проживання з правом роботи (також потрібна реєстрація для виконання короткотермінової праці). Дана про-

цедура на жаль не виконується. Як наслідок – порушується умова реєстрації працівника роботодавцем, відсутні соціально – економічні гарантії, законні умови праці та виникає питання в незаконності перебування в цій країні (депортація трудового мігранта). Підтвердженням даних фактів є інформація від наших партнерів – колег Будівельної профспілки Фінляндії «Rakennusliitto» («Rakennusliitto» – The Finnish Construction Trade Union), які на протязі 2010 р. по 2018 р. виявляли на будівельних майданчиках працівників – трудових мігрантів, у яких не було трудових договорів, вони ніколи не отримували видрукуваний на папері бюлетень заробітної плати, вони не знали розмір оплати своєї праці, вони були не в курсі, яка їхня погодинна або місячна оплата праці. Такі ситуації, щодо роботи без дозволів на роботу в Естонії, так у 2017 р. представники Департаменту поліції і прикордонної охорони, і Податково-митного департаменту провели рейд на будівництві, за результатами якого, були виявлені нелегально працюючі громадяни з України і Молдови, у яких не було права працювати в Естонії, які в подальшому були вислані з Естонії<sup>51</sup>; **Використання найманої праці (трудового мігранта) на підставі договорів без врахування соціального захисту працівника** або взагалі без будь-яких трудових угод (така форма найму використовується в сільському господарстві і будівництві).

**Приклад:** Використовується форма, коли працівник є представником субпідрядника (будівництво), та виконує роботу на підставі договору про надання послуг, або підряду (строк 1-2 місяці), Дані факти були виявлені в Естонії та Польщі.

**А також, однією з проблем, це відсутність обізнаності серед трудових мігрантів-українців, щодо сплати внесків до фонду соціального страхування в країні перебування.**

Враховуючи не поодинокі випадки використання форми «відрядження», «делегування» працівника з однієї країни ЄС в іншу, яке дуже часто фігурує при формах працевлаштування трудових мігрантів – українців за кордоном, розглянемо дану процедуру на прикладі Польщі. **Іноземець, який працює в Польщі, може опинитись у ситуації, коли працедавець за-**

<sup>51</sup> сайт <https://rus.postimees.ee/> – На стройке обнаружили очередную бригаду нелегалов – 18.10.2017 – <https://rus.postimees.ee/4280129/na-stroyke-obnaruzhili-ocherednyyu-brigadu-nelegalov>

**хоче відрядити його на роботу за кордон.** Таке може трапитись як у випадку підписаної стандартної умови про працю, так і у випадку умови про працю, укладеної з агенцією тимчасової праці. У деяких ситуаціях роботодавець працевлаштовує конкретну особу із наміром одразу вислати її працювати за кордон.

Загалом немає перешкод, аби особа, працевлаштована в Польщі, була тимчасово відряджена (*delegowana*) працювати в іншу країну. Варто, натомість, пам'ятати, що це пов'язано з низкою формальних обов'язків із боку роботодавця, який висилає на роботу, а також може мати певні юридичні наслідки для працівника.

Відрядження за кордон може мати різні наслідки, пов'язані з: а) процесом легалізації перебування та роботи; б) соціальним страхуванням; с) податками.

**Легалізація перебування та робота** – Передусім варто пам'ятати, що факт наявності права перебування й дозволу на роботу в Польщі не означає, що працевлаштований на території Польщі робітник може автоматично виконувати роботу в інших країнах, навіть якщо це інші країни Європейського Союзу або співдружні ЄС країни в межах Європейського економічного простору (ЄЕП). Легалізація працевлаштування робітників в основному регулюється країнами – членами ЄС індивідуально та не підлягає координації на рівні всього ЄС.

Тут варто звернути увагу, що гарантована ще римськими трактатами з 1957 року свобода пересування робітників, що мігрують в межах ЄС, стосується громадян країн членів ЄС. Законодавство ЄС довший період часу не регулювало пересування робітників, що походять з третіх країн. Це питання було однозначно інтерпретоване лише в межах вироку Європейського трибуналу справедливості (ЄТС) у 1994 році (справа С–43/93 Ван дер Ельста), коли ЄТС ствердив, що окремі держави – члени ЄС не можуть накладати обов'язок отримання дозволу на роботу на працевлаштованих, які зареєстровані в одній країні ЄС та висилають своїх працівників з третіх країн на територію іншої держави ЄС з метою тимчасового надання послуг. Умовою вищесказаного є обов'язкове легальне працевлаштування робітників з третіх країн на підставі локальної умови про працю та їх легальне перебування в країні, де знаходиться роботодавець.

Частина країн ЄС запровадила до свого міграційного законодавства спрощення щодо делегованих іноземців і скасувала обов'язок отримання дозволу на роботу. Однак у деяких країнах ЄС такий обов'язок надалі формально існує або вимоги та процедури, пов'язані зі спрощеннями, що базуються на справі Ван дер Ельста (*Van der Elst*), є настільки складними й довготривалими, що в практиці не знаходять застосування.

Прикладом країни, яка запровадила вищезазначені спрощення, є Німеччина. Робітники, які делегуються з іншої країни ЄС (в тому числі Польщі) з метою тимчасового надання послуг через їхнього роботодавця на території Німеччини, не мають обов'язку мати дозвіл на роботу в цій державі, однак повинні отримати так звану візу *Van der Elst* у відповідному німецькому консульстві в країні, де легально перебувають та працюють. Віза видається на період надання послуг. Обов'язковими є наявність умови про працю, укладеної з локальним працевлаштованим, і підпорядкування системі соціального й медичного страхування в даній країні ЄС, що повинно бути задокументовано наявністю свідоцтва A1 та підтвердження страхування здоров'я, наприклад у формі Європейської карти медичного страхування (ЄКМС).

У випадку делегування працівників на територію окремих держав ЄС роботодавець повинен детально перевірити, які є можливості виконання роботи легально на території конкретної країни та які обов'язки з цим пов'язані, наприклад, чи є можливість скористатися спрощеною процедурою, згідно з законодавством Ван дер Ельст.

Додатковим аспектом до перевірки є питання легального в'їзду та перебування на території інших країн ЄС і сфери Шенген ЄС. Тут слід зауважити, що в'їзд і перебування на території інших країн Шенгену на підставі польської візи (національна віза типу Д) або карти тимчасового перебування, виданої у Польщі, є можливим лише максимально на 90 днів протягом 180-денного періоду.

**Соціальне страхування** – Особа, яку працевлаштував польський роботодавець, повинна підпорядковуватися системі страхування в Польщі. Однак у випадку відряджень за кордон, якщо робота буде виконуватися на території Європейського Союзу, роботодавець по-

винен отримати для робітника свідоцтво A1 (у відповідному відділі ZUS – Zakład Ubezpieczeń Społecznych – Управління соціального страхування), що підтверджує підпорядкування польському страхуванню. Такі формуляри видаються у випадку виїзду на роботу за кордон та в ситуаціях, коли робітник працює частково в Польщі і частково за кордоном, наприклад як водій (за умови виконання визначених критеріїв). Якщо для даної особи не було надано сертифікату A1, тоді країна, де буде виконуватися робота, може вимагати заплатити там страхові внески, а в деяких випадках накласти на працівника штраф (штраф за відсутність A1 є актуальним, зокрема, у Франції).

Трапляються ситуації, коли ZUS відмовляє особі, яка виконує роботу у двох або більше країнах, видати A1 з огляду на те, що іноземець не має в Польщі місця проживання. У випадку відраджень ZUS не видасть засвідчення, якщо працівник перед цим не підпорядковувався раніше системі польського соціального страхування, а роботодавець одразу вислав його за кордон. У цьому випадку може дійти до необхідності страхуватись у країні іншій, ніж Польща.

Коли робітника делегують поза межі Європейського Союзу, в більшості випадків працівник автоматично залишається в польській системі соціального страхування, хоча якщо виїзд заплановано до країни, з якою Польща має підписану міжнародну умову щодо соціального страхування (наприклад, США), тоді, як правило, необхідно отримати відповідне свідоцтво.

**Податок PIT (Податок на дохід для фізичних осіб)** – Система податків функціонує відповідно до дещо інших умов, ніж соціальне страхування. На практиці податки слід платити за кордоном, якщо там виконується робота. Залежно від країни, за обов'язок відрахування податку відповідає або роботодавець (або організація, що приймає), або робітник. Зазвичай працівник, що підпорядковується системі оподаткування за кордоном, має обов'язок скласти там щорічну податкову декларацію.

Часто виникають ситуації, у яких, незважаючи на факт виконання роботи за кордоном, не сплачуються податки. Це пов'язано з уникненням подвійного оподаткування, умову про яке

Польща уклала з іншими державами. Зазвичай відсутність оподаткування за кордоном матиме місце, якщо робітник визнається польським податковим резидентом у наступних випадках: якщо його перебування з метою виконання роботи в іншій країні не перевищує 183 дні (або в календарному році, або в будь-який 12-місячний період – в залежності від умови, що об'єднує Польщу з даною державою); якщо робітник надалі працевлаштований та отримує заробітну плату від польського роботодавця, а сума його платні не переноситься на закордонного суб'єкта; якщо польський роботодавець не має за кордоном податкової присутності, з якою була би пов'язана робота відрядженої особи.

Порушення якоїсь із вищеназваних умов як наслідок може вимагати оподаткування в країні, де відряджений працівник виконує роботу. При чому кожна країна має власний підхід до оцінки таких умов. Наприклад, Данія підходить до цього питання дуже суворо: часом навіть кількадедне перебування в країні з метою виконання роботи може спричинити сплату податків робітником у Данії.

**Як, кінцеві зауваження, варто пам'ятати про те, що в Європейському Союзі панують актуальні правила, згідно з якими роботодавець, який висилає робітника за кордон, має обов'язок забезпечити йому певні мінімальні умови працевлаштування згідно з правом праці, що панує у країні, де виконуватиметься робота. Це стосується, зокрема, мінімальної заробітної платні, обмежень годин праці чи умов безпеки праці.**

**Якщо працівника висилають за кордон, варто узгодити із роботодавцем умови такого відрядження** – зокрема, чи роботодавець виконав усі обов'язки щодо легалізації перебування та роботи, соціального страхування й податку на дохід для фізичних осіб (PIT)<sup>52</sup>.

Таким чином, при виборі форми та умов працевлаштування за кордоном, слід розглядати легальне працевлаштування, адже не легальна праця в країнах ЄС загрожує штрафом та депортацією, а також заборона на в'їзд до країн ЄС на строк від одного до п'яти років.

52 *Gazeta «Nasz wybór»* – Газета «Наш Вибір» газета для українців в Польщі – Відрядження з Польщі за кордон – від 16.05.2018 – автори Мая Забавська, старший менеджерка фірми «Делойт» Марцін Гжесяк, старший менеджер фірми «Делойт») – <http://naszwybir.pl/vidryadzhennya-z-polshhi-za-kordon/>



# ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СОЦІАЛЬНИХ ГАНТІЙ УКРАЇНСЬКИХ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ (БУДІВЕЛЬНИКІВ) ЗА КОРДОНОМ

На даний час Україна одночасно є державою походження, призначення та транзиту мігрантів, також найгострішою проблемою пов'язаною з трудовою міграцією, є відсутність належного забезпечення прав і соціальних гарантій працівників-мігрантів.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 482-р Київ схвалено стратегію державної міграційної політики України на період до 2025 року. Метою Стратегії є спрямування зусиль держави і суспільства на формування та реалізацію державної міграційної політики, яка б позитивно впливала на консолідацію української нації та безпеку держави, прискорювала соціально-економічний розвиток, сприяла уповільненню темпів депопуляції, стабілізації кількісного та якісного складу населення, задоволенню потреб економіки в робочій силі, відповідає міжнародним стандартам і міжнародним зобов'язанням України. Стратегія покликана привернути увагу до міграційних проблем, спрямувати і згуртувати суспільство з метою їх розв'язання, забезпечити взаємозв'язок міграційної політики з іншими сферами діяльності держави, перехід від політики реагування у відповідь на внутрішні та зовнішні чинники у сфері міграції до більш активної і цілеспрямованої політики. Стратегію розроблено відповідно до Конституції і законів України, міжнародних зобов'язань держави, перспективних програм соціально-економічного розвитку держави.

29.08.2018р. Уряд України затвердив «План заходів на 2018-2021 роки щодо реалізації Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року». Згідно першого етапу, який розрахований на 2018-2021 роки, запла-

новано вдосконалення нормативно-правових актів у сфері міграції та вирішення нагальних проблем в окремих сферах міграції та щодо окремих категорій мігрантів<sup>53</sup>.

**З метою організації державного регулювання трудової міграції та соціального захисту громадян України за кордоном (трудовах мігрантів) і членів їхніх сімей Верховною Радою України 05.11.2015р. прийнятий Закон «Про зовнішню трудову міграцію» (№ 761-VIII). Зовнішня трудова міграція – це переміщення громадян України, пов'язане з перетинанням державного кордону України з метою здійснення оплачуваної діяльності в державі перебування. Дія закону поширюється на трудових мігрантів, які працюють на підставі трудового договору (контракту), самостійно забезпечують себе роботою, надають оплачувані послуги (виконують роботи), здійснюють іншу оплачувану діяльність, не заборонену законодавством держави перебування; а також на членів сімей трудових мігрантів.**

Документом встановлено, що державна політика у сфері зовнішньої трудової міграції стосується, зокрема, здійснення ефективного державного регулювання зовнішньої трудової міграції; забезпечення соціального та правового захисту трудових мігрантів та членів їх сімей; здійснення співпраці з державними органами іноземних держав, міжнародними і громадськими об'єднаннями, зацікавленими у вирішенні питань зовнішньої трудової міграції. Відповідно до закону, формування та реалізацію державної політики у сфері зовнішньої трудової міграції в межах своїх повноважень забезпечують Кабінет міністрів України, центральні органи виконавчої влади, а також місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування. Законом визначено, що працевлаштування трудового мігранта в державі перебування може здійснюватися: органами виконавчої влади згідно з укладеними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; суб'єктом господарювання, який надає послуги з посередництва у працевлаштуванні за кордоном на підставі ліцензії, виданої відповідно до закону; трудовим мігрантом самостійно.

<sup>53</sup> Урядовий портал – Єдиний веб портал органів виконавчої влади України – «Уряд затвердив план заходів на 2018-2021 роки щодо реалізації Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року» – <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-na-20182021-roki-shchodo->

Права трудових мігрантів, зокрема на належні умови праці, винагороду, відпочинок і соціальний захист, регулюються законодавством держави перебування та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Трудові мігранти і члени їхніх сімей можуть добровільно брати участь у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування згідно із законами України.

Пенсійне забезпечення трудових мігрантів здійснюється відповідно до законів, якими встановлюються умови пенсійного забезпечення, та міжнародних договорів у сфері пенсійного забезпечення, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Україна підписала двосторонні міждержавні угоди щодо регулювання відносин у сфері соціального забезпечення з такими країнами ЄС, як: **Болгарія** – Договір між Україною і Республікою Болгарія про соціальне забезпечення (01.04.2003р.) і Угода між Міністерством праці і соціальної політики України та Національним інститутом страхування Республіки Болгарія про застосування Договору між Україною та Республікою Болгарія про соціальне забезпечення (21.05.2004р.); **Естонія** – Угода між Україною та Естонською Республікою у сфері соціального забезпечення (набуття чинності – 01.02.2012р.); **Іспанія** – Угода між Україною і Королівством Іспанія про соціальне забезпечення громадян (27.04.1998 р.); **Латвія** – Угода між Урядом України та Урядом Латвійської Республіки про трудову діяльність та соціальний захист осіб, які постійно проживають в Україні та Латвії і працюють на територіях обох держав (21.11.1995) і Договір між Україною і Латвійською Республікою про співробітництво в галузі соціального забезпечення (26.02.1998); **Литва** – (станом на грудень 2016 р.) – Договір між Україною та Литовською Республікою про соціальне забезпечення (набуття чинності – 02.02.2008); Угода між Урядом України і Урядом Литовської Республіки про співробітництво в галузі пенсійного забезпечення (набуття чинності – 01.09.1995); Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Литовської Республіки про взаємне працевлаштування громадян (набуття чинності – 11.08.1995); **Португалія** – Угода між Україною та Португальською Республікою про тимчасову міграцію громадян України для роботи в Португалії (27.03.2005) –

трудова міграція громадян України до Португальської Республіки з метою виконання трудової діяльності тимчасового характеру; Угода про соціальне забезпечення між Україною та Португальською Республікою (Дата підписання: 07 вересня 2009 року, Дата набрання чинності для України: 01.03.2012р.); **Польща** – Договір про співробітництво між Міністерством праці України і Міністерством праці і соціальної політики Республіки Польща в галузі праці та соціальної політики (Дата підписання 16-02-1994, Дата набуття чинності 16-02-1994); Угода між Урядом України та Урядом Республіки Польща про взаємне працевлаштування працівників (Дата підписання 16-02-1994, Дата набуття чинності 19-12-1994); Угода між Україною та Республікою Польща про соціальне забезпечення (Дата підписання 18.05.2012, Дата набуття чинності 01.01.2014); **Словаччина** – Договір між Україною та Словацькою Республікою про соціальне забезпечення (Підписано: 05.12.2000, Чинний з: 01.01.2002); Угода між Міністерством праці та соціальної політики України та Міністерством праці, соціальних справ і сім'ї Словацької Республіки про співробітництво у сфері праці, зайнятості та соціальної політики (Підписано: 11.06.2007, Чинна з: 11.06.2007); Угода між Україною та Словацькою Республікою про внесення змін до Договору між Україною та Словацькою Республікою про соціальне забезпечення від 11.10.2007 р. (Підписано: 11.10.2007, Чинна з: 01.07.2009); **Угорщина** – Угода між Союзом Радянських Соціалістичних Республік і Угорською Народною Республікою про соціальне забезпечення. Підписана м. Будапешт, 20.12.1962р. Ратифікована 31.05.1963р. Набула чинності 12.04.1963р. – Україна є правонаступницею таких договорів і **Чехія** – Угода між Міністерством праці України та Міністерством праці і соціальних справ Чеської Республіки про співробітництво в галузі праці та зайнятості (21.03.1996р.); Угода між Україною і Чеською Республікою про здійснення платежів соціального характеру (30.09.1997р.); Договір між Україною та Чеською Республікою про соціальне забезпечення (01.04.2003р.).

Також підписано: з **Кіпром** – Меморандум між Міністерством соціальної політики України і Міністерством праці, добробуту та соціального страхування Республіки Кіпр про співробітництво у соціальній сфері; з **Королівством Бельгія** – Угоду між Міністерством праці та

соціальної політики України і Федеральною державною службою соціального забезпечення Бельгії про співробітництво у сфері соціального забезпечення; з **Королівством Данія** – Угоду між Кабінетом Міністрів України і Урядом Королівства Данія про реадмісію осіб – співробітництво з метою більш ефективної боротьби з нелегальною імміграцією.

**Також підписано з іншими країнами, а саме: Ізраїль** – про соціальне забезпечення і на підставі Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Держави Ізраїль про тимчасове працевлаштування українських працівників в окремих галузях на ринку праці Держави Ізраїль, підписаний Імплементативний Протокол А (**будівельна галузь**) між Міністерством соціальної політики України та Управлінням з питань населення та імміграції при Міністерстві внутрішніх справ Держави Ізраїль до Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Держави Ізраїль про тимчасове працевлаштування українських працівників в окремих галузях на ринку праці Держави Ізраїль; **Швейцарська Конфедерація** – про обмін стажистами; **Лівія** – про співпрацю у сфері працевлаштування; **Азербайджан** – в галузі пенсійного забезпечення і про трудову діяльність і соціальний захист; **Білорусь** – в галузі пенсійного забезпечення і про трудову діяльність і соціальний захист громадян України; **Вірменія** – про трудову діяльність і соціальний захист; **В'єтнам** – про взаємне працевлаштування громадян та їх соціальний захист; **Грузія** – про співробітництво в галузі пенсійного забезпечення; **Молдова** – про гарантії прав громадян в галузі пенсійного забезпечення; **Російська Федерація** – про трудову діяльність і соціальний захист.

**Угоди з країнами ЄС про соціальне та пенсійне забезпечення**, направлені на законність працевлаштування і охоплюють питання обов'язкового соціального забезпечення, страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, смерті з цих причин, страхування з тимчасової втрати працездатності. Ними передбачається, що при визначенні тривалості страхового стажу кожна сторона, за необхідності, враховує стаж, набутий на території іншої договірної сторони.

Угоди обов'язково враховують питання виплат тією стороною, де працівник був застрахований на момент настання відповідних підстав.

**Додатково, з країнами СНД** ратифікована Конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів і членів їхніх сімей держав-учасниць СНД і підписані Угоди: про взаємне визнання пільг; гарантії прав громадян в галузі виплати соціальної допомоги; про співробітництво в галузі трудової міграції та соціального захисту – **Грузія, Туркменістан** і Угода про гарантії прав громадян держав-учасниць СНД в галузі пенсійного забезпечення – **Підписали: Азербайджан, Вірменія, Білорусь, Казахстан, Киргизстан, Молдова з зауваженнями, Росія, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан, Україна.**

**В частині працевлаштування працівників підписані Угоди з такими країнами ЄС: Польща; Іспанія** – щодо врегулювання та упорядкування трудових міграційних потоків між двома державами; **Литва; Латвія** – про трудову діяльність та соціальний захист осіб; **Португалія** – про тимчасову міграцію громадян України для роботи в Португалії. З **Чехією** – **Угода між Міністерством праці України та Міністерством праці і соціальних справ Чеської Республіки про співробітництво в галузі праці та зайнятості** – співробітництво в частині зовнішньої трудової міграції та прийняття на роботу громадян держав Договірних Сторін на території обох країн.

Дані Угоди розглядають механізми працевлаштування, в тому числі сезонність, підбір кандидатів та основні вимоги до них, умови трудових контрактів і т.і.

В частині соціального забезпечення, зазначені Угоди керуються національним законодавством, або спеціальними міждержавними угодами з цього питання. В зв'язку з цим важливішими для забезпечення конкретних потреб мігрантів є міждержавні угоди про пенсійне та соціальне забезпечення між Україною та країнами перебування та працевлаштування її громадян.

В даному контексті, **важливим багатостороннім документом у сфері соціального захисту працівників-мігрантів є Європейська конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів, яка набула чинності для України в 2007 р.** Країни, які приєдналися до неї, мають зобов'язання надавати працівникам-мігрантам та членам їхніх сімей соціальне забезпечення нарівні із своїми громадянами, забезпечувати збереження набутих ними прав.

В березні 2018 р. Європейська комісія висунула пропозицію про те, щоб всі працівники, в тому числі і сезонні, виплачували внески,

щонайменше, для шести випадків: пенсія, охорону здоров'я, безробіття, нещасні випадки на виробництві, інвалідність і материнство. Європейський орган в сфері праці, як передбачається, буде здійснювати моніторинг систем соціального захисту в усіх країнах Євросоюзу.

**На даний час у майже половини працівників в Європейському союзі нетипові трудові договори або ж вони працюють в якості фрілансерів.** Наприклад, мова йде про тих, хто надає послуги за допомогою цифрових платформ, або ж про тих, у кого неповна зайнятість. Такі категорії працівників користуються соціальним захистом лише в ряді європейських держав. Європейська комісія вважає, що незалежні працівники знаходяться в невідповідному становищі. Кожна країна, що входить в ЄС, повинна буде вирішити, яким саме чином вона врегулює подібні випадки. Керівники профільних міністерств з 28 країн ЄС мають обговорити пропозицію Єврокомісії з главами держав і урядів<sup>54</sup>.

Виходячи з аналізу Професійної спілки працівників будівництва і промисловості будівельних матеріалів України і інформації іноземних колег – профспілок в країнах ЄС, та спираючись на Закон України «Про зовнішню трудову міграцію», Стратегію державної міграційної політики України на період до 2025 року і Угоду про Асоціацію між Україною та ЄС, вважаємо, що в реалізації питання забезпечення законності в частині трудових прав і соціального забезпечення українських трудових мігрантів в ЄС, необхідно зосередитись на урегулювання питання соціального захисту трудових мігрантів, та забезпечення офіційних умов працевлаштування. Важливим елементом мають бути Угоди щодо потреб українських працівників на ринках праці, та їх захисту в країнах перебування. Формат даних Угод повинен бути зосереджений на питаннях взаємовідносин з країнами призначення українських мігрантів, в яких присутня численна українська трудова міграція. На даний час, Україна не має відповідних угод з: Італією, Грецією (Меморандум про співробітництво між Міністерством соціальної політики України та Міністерством праці та соціального захисту Грецької Республіки, знаходиться на оп-

рацюванні), Фінляндією, Німеччиною (Угода між Україною та Федеративною республікою Німеччина про соціальне забезпечення, знаходиться на опрацюванні), Румунією і т.д. Необхідно активізувати переговорний процес щодо укладення Угод про соціальне забезпечення з державами, заінтересованими в організованій тимчасовій міграції українських фахівців, включаючи гарантії захисту їх прав.

## СТАН ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В МОЛДОВІ І ГРУЗІЇ. ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Молдова, Грузія і Україна (країни Східного партнерства), мають однакову тенденцію, щодо трудової міграції, а саме пошук роботи за кордоном громадянами цих країн, яка б надала можливість отримати більшу заробітну плату ніж у себе в країні. Нажаль це є однією з ключових причин пошуку кращого життя за кордоном.

Проаналізуємо міграційні процеси у країнах Східного партнерства, а саме з Молдови і Грузії. Грузія – Згідно міграційного профілю Урядової комісії з міграції від 5.06.2018 р. на підставі перепису населення 2014 р. з Грузії емігрувало 88 тис. 541 особа. Ключовими країнами для еміграції є: Росія – 22%, Греція – 16%, Туреччина – 11%, Італія – 11%, Німеччина – 7%, США – 6%, Іспанія, Франція, Україна – 4%, Азербайджан – 2%<sup>55</sup>.

Мігрувало до країн ЄС (в 2016 р. видано – 92 тис. 895 шенгенських віз): Нідерланди-22%, Німеччина – 17%, Італія-13%, Греція-13%, Франція і Латвія – 8%, Чехія – 7%, Польща – 5%, Швейцарія – 4%, Литва – 3%, Естонія – 2%. З них, з метою праці – 25% від загальної чисельності.

Більшу половину емігрантів складають жінки – 55%, чоловіки – 45%. 75% емігрантів представляють вікову категорію 20-54 років. В 2016 р. грошові перекази від емігрантів-мігрантів в Грузію склали – 8% ВВП, а саме: 1,151,236.167 USD (доларів США). В 2013 р. Грузії було зафіксовано переказ коштів в країну від мігрантів в розмірі 1,4 млрд. доларів США. Згідно різних

<sup>54</sup> *Vocea poporului* – національна газета Молдови і інформаційний портал [www.vocea.md](http://www.vocea.md) – «Соцстрахование для всех работников в ЕС, в том числе из Республики Молдова» – 27/03/2018 – <http://vocea.md/sotsstrahovanie-dlya-vseh-rabotnikov-v-es-v-tom-chisle-iz-respubliki-moldova/>

<sup>55</sup> *The State Commission on Migration Issues* – 5.06.2018 р. – «Профіль міграції нового покоління в Грузії» – «New Generation of Migration Profile in Georgia» – [http://migration.commission.ge/index.php?article\\_id=311&clang=1](http://migration.commission.ge/index.php?article_id=311&clang=1)

оцінок кількість трудових мігрантів з Грузії налічує приблизно від 500 до 800 тис. чоловік. Загальна чисельність населення Грузії складає – 3млн. 729 тис. 600 чол., станом на 1.01.2018р.

Міграційні потоки з Грузії до країн ЄС, а саме трудових мігрантів, які працюють за фахом: будівельники (статус-некваліфікована праця), направлені до Туреччини, Греції, Німеччини і Італії.

**Молдова** – Еміграція/Міграція з Молдови є масовим явищем, яке має суттєвий вплив на демографію і економіку держави. Громадяни Молдови почали емігрувати в великих масштабах в першій половині 1990-х років. Згідно даних прикордонної поліції від 31 грудня 2015 року, кількість громадян Молдови, які проживають за кордоном, становила приблизно 753,800 осіб, з яких близько 20,000 були відсутні протягом 12 місяців і більше. Згідно з дослідженням NEXUS (Мережа центрів з обслуговування мігрантів – Республіка Молдова), проведеним в 2013 році «Огляд домашніх господарств: профіль міграції в країні (2013 р.)», за кордоном перебувало 411,566 чоловік, з яких 30% були родом з міських районів і 70% – з сільських районів. Тимчасова трудова міграція залишається найбільш поширеною формою еміграції з Молдови. Дослідження робочої сили, що проводиться щорічно Національному бюро статистики Молдови, показує збільшення з 138тис. в 2000 р. до 341тис. 900 осіб в 2014 р. трудових мігрантів, в тому числі осіб у віці від 15 років і старше, які вирушили за кордон працювати або шукати роботу на час, коли проводилося дослідження<sup>56</sup>. На думку експертів з міграції показник з міграції складає 550 тис. чол. (період 2013-2014 рр.).

Загальна чисельність населення Республіки Молдова складає – 3млн. 550,9 чол., станом на 1.01.2017р., що на 2,2 тис. осіб менше, ніж в тому ж періоді 2016 року. Більше половини населення країни складають сільські жителі – 2034,1 тис. Осіб, або 57,3%, в міських поселеннях проживають 1516, 8 тис. осіб або 42,7%<sup>57</sup>.

З кінця 1990-х років, міграція з Молдови мала два напрямки: Росія (понад 55% молдав-

ських мігрантів в 2014 р.), а також Західна Європа, зокрема Італія (більше 15% молдавських мігрантів – 2014р.). Окрім Італії, трудові мігранти з Молдови обирають такі країни працевлаштування, як: Іспанія, Франція, Туреччина, Португалія, Греція та Ізраїль.

З 28.04.2014р. громадяни Молдови мають право на безвізовий в'їзд до країн Шенгенської угоди. Хоча візова лібералізація не дає права на роботу, вона створила додаткові умови для розвитку тимчасової/циркулярної трудової міграції<sup>58</sup>.

Питання трудової міграції залишається важливим для Молдови. З одного боку, країна втрачає велику кількість фахівців, у тому числі й молодих, а з іншого – мігранти фінансують економіку своєї країни. За I квартал 2018 р. обсяг грошових переказів до Молдови через банки на користь фізичних осіб склав трохи менше 297,45 млн. \$ (доларів США) і зріс на 18,1%, в порівнянні з тим же періодом 2017р.<sup>59</sup>. Обсяг грошових переказів від трудових мігрантів в Молдову, за 2014 рік, становив майже 24,9% ВВП країни.

Основним фактором для трудової міграції з Молдови і Грузії, як для України – є фактор економічного порядку: низька заробітна плата і відсутність зайнятості.

Нажаль громадяни цих країн не завжди працюють за кордоном легально.

Ключовими сферами праці трудових мігрантів з України, Молдови і Грузії в країнах перебування є – будівництво (чоловіки), праця в домашніх господарствах (жінки), а також сфера послуг і сільське господарство (сезонна праця – чоловіки і жінки).

Узагальнюючи дані тенденції, можна сказати, що міграцію як закономірне суспільству явище неможливо попередити та ліквідувати. Нагальна потреба сьогодення – розробка ефективних механізмів та інструментів її регулювання. Також більш детального та комплексного вивчення потребують двосторонні міграційні стосунки між країнами-донорами робочої сили та державами-реципієнтами.

56 Міжнародна організація з міграції Представництво в Молдові «Migration Profile of the Republic of Moldova» – <https://www.iom.md/ru/migration-profile-republic-moldova-ru>

57 Национальное бюро статистики Республики Молдова – Предварительная численность постоянного населения Республики Молдова на 1 января 2017 года – 09.02.2017 – <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ru&idc=168&id=5523>

58 «The Impact of Social Dialogue on the Optimization of Labor Migration» – 6.12.2017 – с.18 – <http://eap-csf.eu/the-impact-of-social-dialogue-on-the-optimization-of-labor-migration/>

59 Интернет-джерело [www.noi.md](http://www.noi.md). – «Скільки денег присылают в Молдову трудовые мигранты?» – 27.04. 2018 г. – <https://noi.md/ru/jekonomika/skoliko-deneg-prisylyayut-v-moldovu-trudovye-migranty>

# ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ І МІЖНАРОДНИХ ПРОФСПІЛОК, ЩОДО ЇХ РОБОТИ З ПРАЦІВНИКАМИ МІГРАНТАМИ

Сучасна міжнародна трудова міграція зумовлена глобалізацією світової економіки і розвитком інтеграційних процесів.

В країнах ЄС, таких як Польща, Словаччина, Чехія, Угорщина, Німеччина, Литва, Естонія розпочався процес формування нової соціально-економічної міграційної політики. До таких змін підштовхнуло також прийнятого в червні 2017 р. безвізового режиму для українців. Дані країни ЄС розглядають політику спрощення видачі дозволів на роботу, та тимчасового проживання для іноземних працівників, які не є громадянами ЄС.

До даного процесу долучились і профспілки – представники громадянського суспільства даних країн, адже питання розвитку людського потенціалу і мобільності трудових ресурсів; грошових переказів та інших ресурсів, що надходять від мігрантів з-за кордону; узгодженості дій на інституційному та стратегічному рівні і партнерським зв'язкам є ключовими аспектами розвитку ринку праці і економіки країн.

Міжнародні і європейські профспілки враховуючи аспекти мобільності працівників, як своїх громадян, які працюють в інших країнах так і трудових мігрантів, аналізують дану ситуацію, враховуючи стан ринку праці країн і шукають нові форми захисту як своїх громадян, що виїжджають за кордон, так і тих іноземців, котрі прибувають працювати до них. Серед головних завдань – соціальний захист мігрантів, зокрема, їхнє пенсійне забезпечення і дотримання трудових прав.

Прикладом міжнародної роботи профспілок є обговорення 8-9.10.2007р. в м. Женева (Швейцарія) «Ролі профспілкового руху в міграції і розвитку» «The Role of the Trade Union Movement in Migration and Development» було присвячено доповідь – Tos Q. Añonuevo, Education Secretary, Building and Wood Workers

International (BWI – Глобальня федерація профспілок, членом якої є Профспілка працівників будівництва і промисловості будівельних матеріалів України) в рамках семінару «Управління міграцією в умовах розвитку глобальної економіки» Міжнародної Організації з Міграції<sup>60</sup>.

Питання трудової експлуатації є одним з ключових для обговорення і вирішення. Прикладом діяльності європейських профспілок по роботі з працівниками мігрантами, є Польща, Болгарія, Естонія, Литва, Фінляндія, Італія, Австрія, Швеція і т.д. в частині формування підходу до іноземних працівників, через спеціальні осередки, чи представників для допомоги працівникам з країн ЄС, або трудовим мігрантам.

Європейські профспілки щорічно розглядають питання міграційної політики, та закликають державу й працедавців дотримуватися рівності оплати праці громадянам країни та іноземцям, а також активніше вести інтеграційну політику в інтересах працівників з-за кордону та членів їхніх родин (Прикладом є робота національних профспілок Польщі і Чехії).

Також ведуть активні інформаційні компанії, щодо консультацій з питань легального перебування і трудової експлуатації. (Прикладом є робота національних профспілок Фінляндії, Естонії і Італії).

Звісно питання допомоги з боку профспілок в багатьох країнах вирішується через особисте членство працівника в профспілці, хоча профспілки в країнах ЄС, не відмовляють у допомозі громадянам працівникам з інших країн, наприклад українцям у разі їх звернення. Так профспілки Польщі і Фінляндії, вже неодноразово вирішували питання допомоги українськими трудовим мігрантам в частині їх захисту від трудової експлуатації.

Практична діяльність європейських профспілок, щодо їх роботи з працівниками з інших країн, базується на принципах солідарності і справедливості надання допомоги. Прикладом є робота Національного союзу профспілок Німеччини у 2012 р., щодо допомоги робітникам з Румунії, Болгарії, Польщі, Литви та інших країн, коли людей в поганих умовах заставляли виснажливо фізично працювати за мізерну плату. Такі умови спостерігаються на будівництві,

<sup>60</sup> International Organization for Migration (IOM) – Making Global Labour Mobility a Catalyst for Development (2007) – 8-9.10.2007р. м. Женева (Швейцарія) «Роль профспілкового руху в міграції і розвитку» «The Role of the Trade Union Movement in Migration and Development» – доповідь – Tos Q. Añonuevo, Education Secretary, Building and Wood Workers International – <https://www.iom.int/making-global-labour-mobility-catalyst-development-2007>

транспорті та в готельному обслуговуванні. Німецький союз профспілок у кількох великих містах Німеччини відкрив приймальні для консультацій, де надавав допомогу заробітчанами. Профспілка за допомогою суду також добилась отримання всіх виплат на користь працівників з Румунії і Польщі від роботодавця.

Профспілки приймаючи активну участь у формуванні міграційної політики країни, виходять на позицію, що мігранти для країни є колегами, а не конкурентами. Адже у деяких країнах залучення мігрантів входить до системи державного планування з метою забезпечити свою економіку робочими руками. Для цього уряди виділяють великі бюджети, до освоєння яких залучено місцеву владу, приватні організації (рекрутерів, юристів, консультантів). Наприклад, у Канаді у 2018–2020 рр. буде витрачено 440 млн. дол. США для залучення майже 1 млн. мігрантів за 60 імміграційними програмами.

**Іммігранти потрібні, щоб забезпечити зростання або сповільнити зменшення кількості населення в країні.** У багатьох країнах саме іммігранти вже забезпечують збільшення населення. У США – майже на 50%, у Канаді – майже на 70, у Швеції – майже на 80, в Угорщині – на 100%. Однак у Польщі, Румунії і, тим більше, в Україні кількість населення зменшується за рахунок еміграції. Ці країни вже потребують іммігрантів, щоб покрити від'ємне міграційне сальдо.

**Іммігранти потрібні, щоб забезпечити зростання або сповільнити зменшення кількості робочої сили.** Наприклад, у Канаді 2018 року вже понад 75% приросту робочої сили відбувається завдяки іммігрантам. А до 2034 р. цей показник становитиме 100%. У Канаді мігранти вже становлять половину всіх працездатних кадрів у всіх секторах точних наук, технологій, інженерії. Така сама ситуація у Швейцарії: мігранти вже становлять близько 50% усіх працівників у харчовій промисловості, 70 – у фармацевтиці, 80% – у годинниковій промисловості. **Іммігранти сприяють зростанню ВВП<sup>61</sup>.**

Зазначимо, що профспілки у своїй роботі керуючись питанням соціально – трудового захисту працівників, та збереженням трудового потенціалу країни, рекомендують, трудовим мігрантам долучатись до профспілкової роботи та членства. Прикладом є не тільки член-

ство мігрантів в профспілках, як в Італії, так і створення у Польщі профспілки, задля того аби захищати права українських працівників – трудових мігрантів.

## РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ІНСТИТУЦІЙ ЄС, ОРГАНІВ ВЛАДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ГРУЗІЇ, МОЛДОВИ ТА УКРАЇНИ НАВКОЛО ВРЕГУЛЮВАННЯ ПИТАНЬ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

1. Європейський курс країн Східного партнерства з метою зміцнення стосунків з країнами ЄС потребує продовження двосторонніх міждержавних відносин та підтримки багатостороннього діалогу з питань впровадження реформ.

2. Оцінюючи збільшення мобільності робочої сили та присутність на ринках праці в країнах ЄС громадян з країн Східного партнерства ЄС, а також сукупність економічних відносин з приводу організації міграційного процесу, назріла необхідність до активної взаємодії профспілок, роботодавців, організацій громадянського суспільства та держави у вирішенні питань пов'язаних з трудовою міграцією, а також спільної і солідарної участі у реформуванні міграційної політики своїх країн.

3. На сьогодні в обговореннях міграційних питань на національному рівні не рахуються з позицією соціальних партнерів в належній мірі.

Назріла необхідність комплексного регулювання трудової міграції, а саме ефективної співпраці між різними міністерствами і державними органами, організаціями громадянського суспільства, соціальними партнерами.

61 сайт «ZN.UA» – «Боротьба за мігрантів. Україні приготуватися» – 28.09.2018р.- [https://www.dt.ua/internal/borotba-za-migrantiv-ukrayini-prigotuvatisya-289703\\_.html](https://www.dt.ua/internal/borotba-za-migrantiv-ukrayini-prigotuvatisya-289703_.html)

4. Грузії, Молдові і Україні тут слід продовжити роботу щодо створення ефективної міжінституційної співпраці та впровадженню міжвідомчої координації, відповідно до кращих європейських практик.

5. Діяльність структур, що займаються регулюванням трудової міграції, повинна піддаватися суспільному моніторингу.

6. В частині реформування міграційної політики країнам потрібно дотримуватись правил здійснення аналізу, контролю і впливу на міграційні потоки. А саме: системності – охоплення всіх компонентів і етапів міграційного процесу; своєчасності – реакція на зміни, що відбуваються на світовому і національному ринках праці і раціональності – кожне рішення повинне бути узгодженим на рівні всіх сторін процесу. Це в свою чергу призведе до зменшення негативних наслідків еміграції трудових ресурсів з країн. Доцільно в більшій мірі залучати організації громадянського суспільства до інформаційних заходів для трудових мігрантів.

7. Визнаючи важливість забезпечення державами мінімальних стандартів захисту для всіх трудових мігрантів незалежно від їх статусу, країнам слід продовжити роботу щодо підписання і ратифікації досі не схвалених ключових конвенцій ООН і МОП, а також додаткових конвенцій МОП в галузі трудової міграції.

Прикладом є досі не ратифікованою Україною однією з важливих Конвенцій з питань трудової міграції, щодо захисту прав мігрантів не тільки на робочому місці, а також охоплює весь процес трудової міграції – від рішення поїхати працювати в іншу країну – до безпосереднього працевлаштування в ній, а саме: Міжнародна конвенція про захист прав усіх трудящих-мігрантів та членів їхніх сімей (International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families) – Конвенція спирається на базові документи ООН з прав людини та документи МОП щодо прав трудящих-мігрантів. Є першим всеохоплюючим актом ООН з цього питання. Спрямована на боротьбу з незаконною міграцією та охорону прав трудящих-мігрантів. І Конвенція про працівників-мігрантів (переглянута 1949 року) №97 (Migration for Employment Convention (Revised), 1949 (№97)), яка досі теж не ратифікована Україною.

8. Відзначаючи ряд досягнень в області розвитку соціального діалогу в Молдові, Грузії і Україні, країнам слід і далі вдосконалювати

національне законодавство, яке б врегулювало питання трудової міграції. Для зменшення впливу основних факторів, що впливають на трудову еміграцію з трьох країн (вищий рівень зарплат, та в цілому більш високий рівень життя в приймаючих країнах) організаціям громадянського суспільства в Молдові, Грузії та Україні слід скоординувати свої дії із державами для забезпечення привабливості національних ринків праці та встановлення гідного рівня заробітної плати.

9. В свою чергу профспілкам Грузії, Молдови і України доцільно в подальшому розвивати комунікаційні мережі з залученням профспілок та інших соціальних партнерів приймаючих країн для захисту прав і представництва інтересів трудових мігрантів в країнах призначення. Таким чином, профспілки зможуть збільшити вплив на процеси регулювання трудової міграції в інтересах усіх сторін в країнах як призначення, так і походження.

## ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Трудова міграція стає все більш поширеним явищем в світі, з властивими йому позитивними і негативними наслідками як для країн походження, так і для країн призначення.

У сучасних підходах виявлення основних проблем пов'язаних з трудовою міграцією, ключовим є аналіз впливу трудової міграції працівників на ринки праці країн.

Трудова міграція українців в країни ЄС тісно пов'язана з регулювання таких явищ, як: потоки і напрямки міграції, нелегальне працевлаштування мігрантів, сприяння створенню на ринку праці таких умов, які б поєднували гнучкість та захищеність, зайнятості і незадекларованої зайнятості, безпечних і здорових умов праці, соціального захисту – все є безпосередніми умовами успішного євроінтеграційного процесу. Важливість даних питань, та розвиток всеохоплюючого діалогу щодо розгляду і вирішенню даних питань у сфері міграції, зазначено в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС, Розділ III ЮСТИЦІЯ, СВОБОДА ТА БЕЗПЕКА, ст. 16 Співробітництво у сфері міграції, притулку та управління кордонами, та у Розділі V ЕКОНОМІЧНЕ ТА ГАЛУЗЕВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО, Глава 21 Співробітництво у галузі зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей, ст.419 і ст. 420.



Ключовою метою нашого проекту «Вплив трудової міграції українських працівників на ринки праці України і ЄС (на прикладі будівельників)», який реалізовано Профспілкою працівників будівництва і промисловості будівельних матеріалів України за сприяння Європейської програмної ініціативи Міжнародного фонду «Відродження» за фінансової підтримки Європейського Союзу в рамках компоненту проекту «Громадська синергія» під егідою Української сторони Платформи громадянського суспільства Україна – ЄС та Української національної платформи Форуму громадянського суспільства Східного партнерства, було визначено питання аналізу впливу трудової міграції українських працівників на ринки праці України і ЄС (на прикладі будівельників) з подальшим виробленням спільних рішень та розвитку діалогу і співробітництва у питаннях реалізації політики у сфері легальної міграції із соціальними партнерами, міжнародними організаціями у контексті впровадження реформ в Україні, використовуючи пріоритети Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Сьогодні, для України постало ключове завдання: адаптувати до національних умов загальну європейську політику управління міграційними процесами і зробити прозорим ринок праці.

В нашому дослідженні ми вказували, що реформа ринку праці в Україні, метою якої є сприяння створенню нових робочих місць та забезпечення продуктивної зайнятості українських громадян, поки що не дала результатів. Відсутність можливості знайти підходящу роботу з гідним заробітком на внутрішньому ринку праці штовхає українців шукати роботу за кордоном.

Ключовим вирішенням питання трудової міграції для багатьох українців – є підвищення заробітної плати. Не дивлячись на зростання протягом 2017-2018 рр. середньої зарплати з 6тис.008грн. (станом на 01.01.2017 р.) до 7тис.711грн.47коп. (станом на 01.01.2018р.), в тому числі у будівництві з 5тис.325грн. (станом на 01.01.2017р.) до 6тис.636грн.74коп. (станом на 01.01.2018р.) – розрив в оплаті праці навіть із найближчими країнами-сусідами складає від трьох до десяти разів не на користь України. Це мотивує людей залишати місце свого проживання та переїжджати до країн в ЄС за пошуком кращої долі.

Враховуючи актуальність питання трудової міграції українців в країни ЄС, необхідно активувати співробітництво соціальних партнерів

і органів соціального діалогу, організацій громадянського суспільства, щодо врегулювання питань трудової міграції, зайнятості, безпечних умов праці. Необхідно зосередитись на питанні транскордонної співпраці з країнами ЄС, в частині поінформованості трудових мігрантів і громадян, які мають на меті поїхати працювати за кордон. З метою поліпшення економічного і соціального становища українських трудових мігрантів, в тому числі будівельників, необхідно налагодити і поглибити співпрацю між різними установами країн різної тематичної спрямованості, як урядовими, так і неурядовими – як в місцевому, так і в транскордонному контексті. Спираючись на досвід європейських профспілок у розгляді і вирішенні питання забезпечення законності в частині трудових прав і соціального забезпечення українських трудових мігрантів в ЄС, як стратегії політики соціальних партнерів, щодо їх спільної позиції в органах влади в Україні та ЄС, рекомендуємо впроваджувати систему спільного діалогу в питанні трудової міграції українців, до якого мають бути залучені національні профспілки, організації роботодавців і організації громадянського суспільства. Це в свою чергу буде сприяти євроінтеграційному процесу України.

Прикладом ефективного соціального діалогу в галузі на користь українських будівельників є підписання 28.09.2018р. Галузевої угоди в будівництві та промисловості будівельних матеріалів України на 2019-2020 роки між Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України та Профспілкою працівників будівництва і промисловості будівельних матеріалів України.

Нова Галузева угода вже з 1 січня 2019 року дозволить підняти тарифні ставки більше ніж на 30 відсотків, забезпечити профспілкам та роботодавцям галузі ефективні інструменти переговорів щодо умов праці та відпочинку, безпеки робочих місць та гарантій легальної зайнятості, додаткових соціальних гарантій та соціального розвитку.

Виходячи із того, що Галузева угода прямо або опосередковано впливає на гарантії на робочому місці для більше ніж 644 тисяч будівельників та виробників будівельних матеріалів й на життєві умови членів їх сімей, це стане одним із найпотужніших інструментів, який при підтримці держави забезпечить збереження трудового потенціалу в галузі, де найбільший рівень трудової міграції.